

ЗВІТ
за результатами моніторингу якості організації
дистанційного навчання
у закладах загальної середньої освіти Запорізької області

Управлінням Державної служби якості освіти у Запорізькій області (далі – управління Служби) відповідно до Програми моніторингу якості організації дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти Запорізької області, затвердженої наказом управління Служби від 08.09.2023 №01-11/25, у період з листопада 2023 року по лютий 2024 року проведено I цикл моніторингового дослідження якості організації дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти Запорізької області під час війни.

Науково-методологічний супровід моніторингу здійснював комунальний заклад «Запорізький обласний інститут педагогічної післядипломної освіти» Запорізької обласної ради (далі – КЗ «ЗОІППО» ЗОР). Рецензування інструментів моніторингу відбувалося у співпраці з Бердянським державним педагогічним університетом (далі – БДПУ), Мелітопольським державним педагогічним університетом імені Богдана Хмельницького (далі – МДПУ ім. Богдана Хмельницького), Запорізьким національним університетом (далі – ЗНУ).

Завдання моніторингового дослідження:

- вивчити умови організації роботи закладів загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО, заклад освіти) під час воєнного стану;
- вивчити способи та умови організації освітнього процесу для різних категорій здобувачів освіти;
- дослідити стан організації належного психологічного, соціально-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу, рівень забезпечення індивідуального підходу; рівень професійної компетентності педагогічних працівників з питань психосоціальної підтримки учнів;
- дослідити (визначити) освітні втрати та здобутки в умовах дистанційного навчання;
- дослідити управлінську модель закладів освіти у подоланні освітніх втрат;
- визначити потреби педагогів у набутті нових комунікаційних навичок для роботи в умовах дистанційного навчання, психологічній підтримці, залученні до прийняття рішень та розроблення стратегій роботи закладів в умовах війни;
- розробити рекомендації за результатами моніторингового дослідження.

Моніторинг проведено шляхом анонімного онлайн-анкетування учнів старшої школи, батьків учнів початкової та базової/профільної школи, вчителів початкової та базової/профільної школи, керівників ЗЗСО, а також через організацію фокус-групових інтерв'ю, спостереження за педагогічною діяльністю педагогічних працівників з використанням технологій дистанційного навчання, аналізу освітніх програм закладів освіти.

Визначення репрезентативної вибірки закладів освіти було здійснено за такими критеріями:

- 1) адміністративно-територіальний поділ – представництво закладів освіти від п'яти районів Запорізької області за типом населеного пункту (міський,

сільський) з урахуванням особливостей території (тимчасово окупована територія/територія, де ведуться активні бойові дії/територія підконтрольна Україні);

2) заклади освіти фактично здійснюють освітній процес на трьох рівнях здобуття повної загальної середньої освіти (початкова, базова середня та профільна середня освіта) за типами: спеціалізована школа, гімназія, ліцей;

3) за ймовірністю, пропорційною до величини закладу освіти, що визначено за кількістю учнів ЗЗСО;

4) погодження з керівниками закладів освіти участі у моніторинговому дослідженні.

У дослідженні взяли участь 47 ЗЗСО регіону, які розташовані за типом населеного пункту: місто – 28%; село – 72%.

Загальна кількість педагогічних працівників в цих закладах освіти – 1778 осіб (786 – працює у міських, 992 – у сільських), учнів – 17008 осіб. Співвідношення учнів у відібраних закладах освіти: у міських ЗЗСО – 9218 осіб (54%), у сільських – 7790 осіб (46%). Таке співвідношення кількості вчителів до кількості учнів можна пояснити тим, що у сільських школах на одного вчителя припадає значно менша кількість учнів/учениць, ніж у міських. Проблема диспропорції вирішувалася шляхом збільшення вибірки сільських закладів освіти, в яких здійснюється освітній процес на рівні профільної середньої освіти.

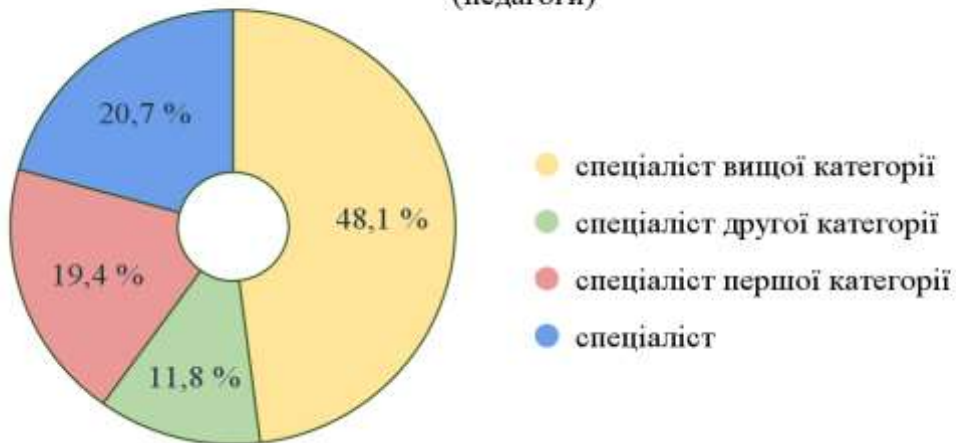
Кількість респондентів

Тип населеного пункту	Учні / учениці	Батьки учнів початкової школи	Батьки учнів базової та профільної школи	Вчителі початкової школи	Вчителі базової та профільної школи	Керівники закладів освіти
Місто	1473	1287	2700	124	417	16
Село	1050	1146	2158	157	518	31
Загальний підсумок	2523	2433	4858	281	935	47

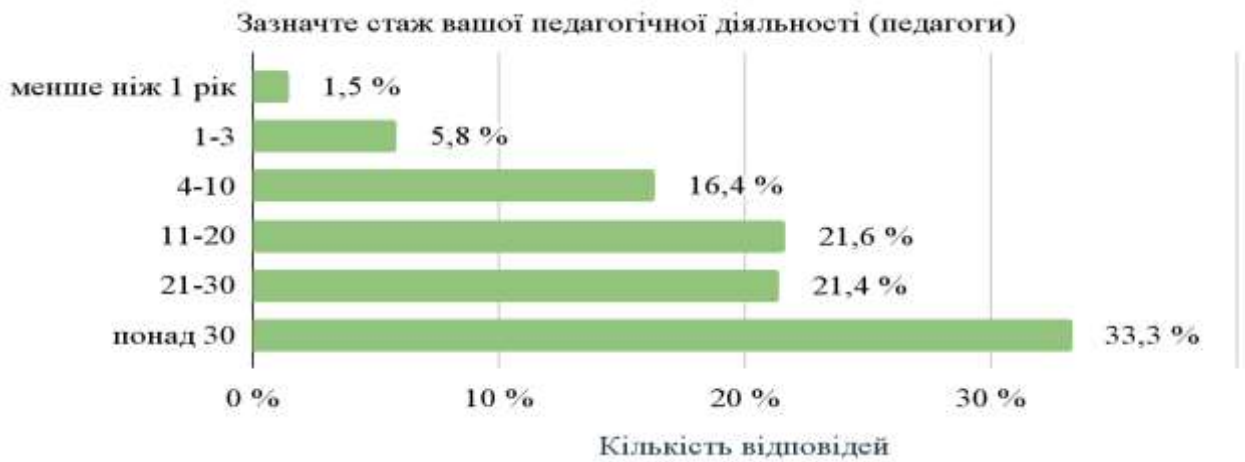
Водночас враховуючи, що більшість закладів освіти сільських громад були переміщені до міста Запоріжжя, а учасники освітнього процесу знаходяться в різних регіонах України та за її межами, ранжування результатів опитування респондентів вибірки за місцем розташування ЗЗСО не проводилось.

Онлайн-анкетування респондентів проводилось на добровільній основі з використанням Google Форм. В анкетуванні взяли участь 47 (100%) керівників закладів освіти відповідно до вибірки та 1216 (68% від загальної кількості педагогічних працівників у цих ЗЗСО) вчителів початкової, базової, профільної школи, серед них: 21% вчителів – спеціалісти, 12% – спеціалісти другої кваліфікаційної категорії, 19% – спеціалісти першої кваліфікаційної категорії, 48% – спеціалісти вищої кваліфікаційної категорії.

До якої групи педагогічних працівників за кваліфікаційною категорією ви належите (педагоги)

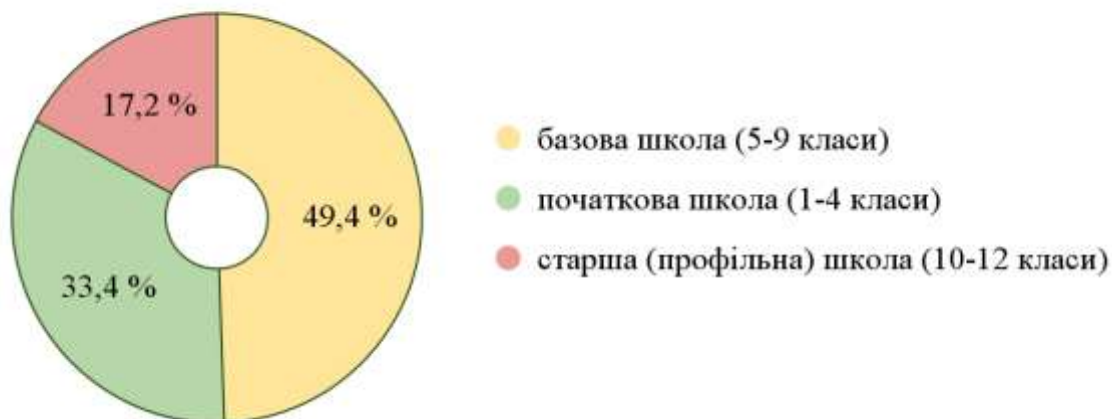

Третина (33%) педагогічних працівників мають стаж роботи понад 30 років, 21% – 21-30 років, 22% – 11-20 років, 16% – 4-10 років, 6% – 1-3 роки, 2% – менше ніж 1 рік. Більшість учителів має віковий ценз від 31 до 60 років.

У моніторинговому дослідженні взяли участь 2523 учнів/учениць віком від 14 років, а також 7291 респондент серед батьків, діти яких навчаються у початковій (34%), базовій (49%) та профільній школі (17%).

На якому рівні повної загальної середньої освіти навчається ваша дитина? (батьки)

У період з 25 жовтня по 15 грудня 2023 року здійснено спостереження за 681 навчальним заняттям з використанням технологій дистанційного навчання, 569 (84%) з яких фактично відбулися. Спостереження за онлайн-заняттями здійснювали 14 спостерігачів: фахівці управління Служби, педагогічні та науково-педагогічні працівники КЗ «ЗОШПО» ЗОР, ЗНУ та БДПУ.

Спостерігачі відвідали 130 (23%) навчальних занять у початковій школі, 319 (56%) – у базовій (з них: 114 (20%) – у 5-6 класах Нової української школи) та 120 (21%) – у профільній школі.

Аналіз документації закладів освіти (освітньої програми, публічної інформації про організацію дистанційного навчання, розклад навчальних занять, режим роботи тощо) здійснювався шляхом вивчення вебсайтів ЗЗСО.

Для роботи з окремими групами керівників, вчителів початкової, базової та профільної школи проведено фокус-групове інтерв'ю із використанням відеоконференції Zoom.

1. Умови діяльності закладів освіти під час воєнного стану та організації освітнього процесу для різних категорій здобувачів освіти

98% закладів освіти Запорізької області працюють виключно у дистанційній формі із використанням технологій дистанційного навчання у зв'язку із небезпечною ситуацією, 2% – поєднують очну форму організації освітнього процесу із дистанційною (використовують моделі «змішаного навчання»). 15% ЗЗСО обладнані безпечними місцями (укриття, бомбосховище) для учасників освітнього процесу, 13% – мають укриття, але вони не відповідають кількості учасників освітнього процесу, у 72% (34 із 47) закладів освіти найпростіші укриття або фортифікаційні споруди відсутні.

Чи обладнано в закладі освіти безпечні місця (укриття, бомбосховище) для учасників освітнього процесу? (керівники)

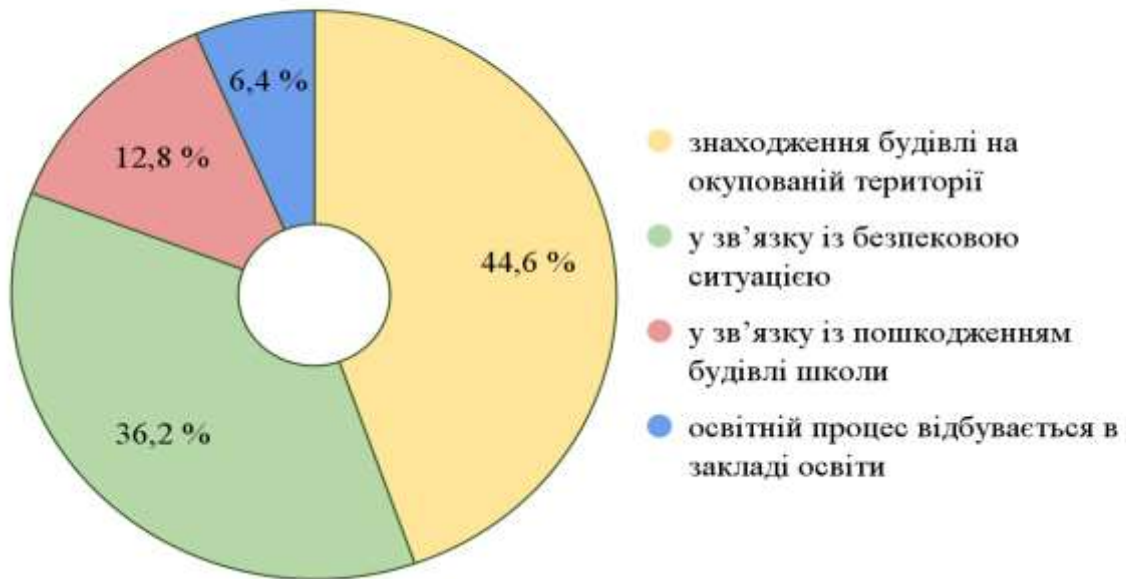
Тільки у 30% ЗЗСО управлінська діяльність здійснюється у приміщенні закладу освіти, у 60% – за межами офіційної будівлі закладу освіти з різних місць, у 2% – у пристосованому до освітнього процесу приміщенні. Водночас у 9% ЗЗСО немає закріпленого місця для здійснення управлінської діяльності.

Вкажіть місце здійснення управлінської діяльності в закладі освіти, який ви очолюєте? (керівники)

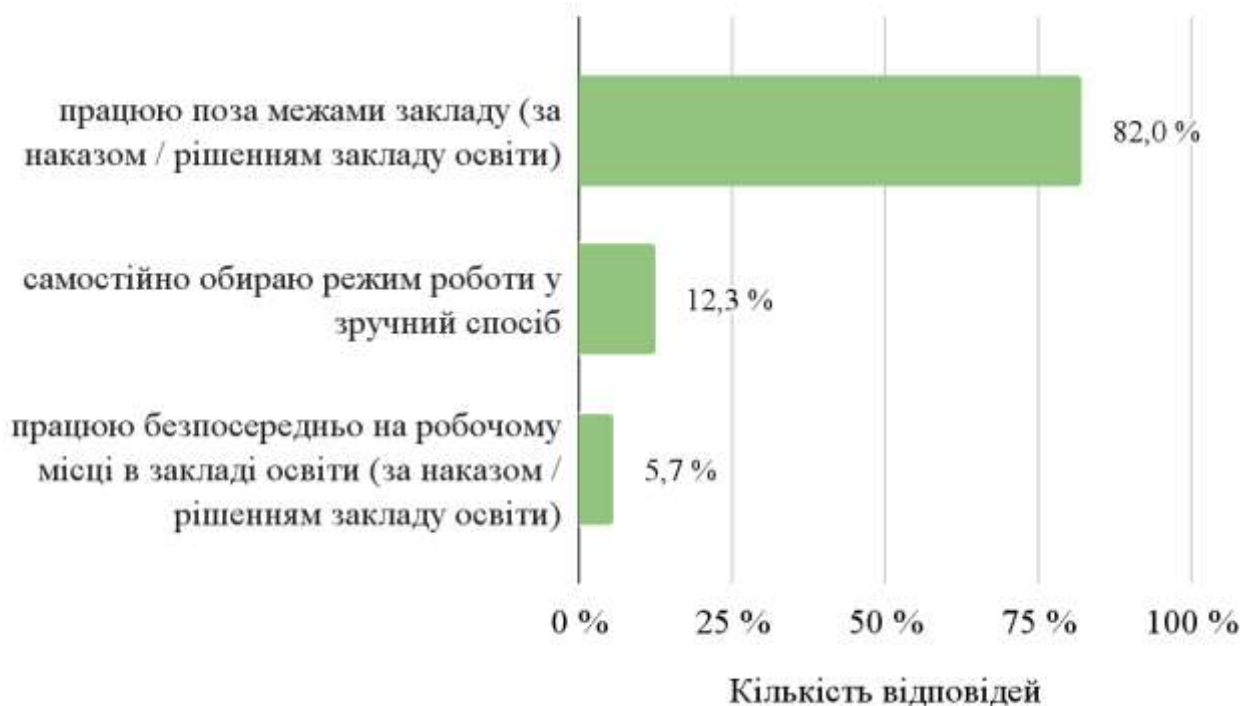
45% ЗЗСО не можуть здійснювати освітній процес на території закладу освіти у зв'язку з тим, що знаходяться на тимчасово окупованій території та переміщені на підконтрольну Україні територію, 36% – у зв'язку із безпекою ситуацією, 13% – у зв'язку із пошкодженням будівлі закладу освіти. Лише 6% директорів зазначили, що освітній процес відбувається у закладі освіти.

Укажіть причину відсутності освітнього процесу на території закладу освіти (керівники)

У зв'язку із дистанційною формою роботи працівники 60% ЗЗСО здійснюють педагогічну діяльність із різних місць за власним вибором та з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, що підтверджують 82% педагогів, 6% – працюють безпосередньо на робочому місці в закладі освіти (за наказом/рішенням закладу освіти) та 12% педагогів самостійно обирають режим роботи у зручний спосіб, що ускладнює організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності в закладах освіти.

У який спосіб ви здійснюєте дистанційний освітній процес? (педагоги)

42% педагогів постійно перебувають на підконтрольній Україні території Запорізької області, 25% – внутрішньо переміщені особи в межах області, 25% – внутрішньо переміщені особи в інших областях України, 7% вчителів здійснюють освітню діяльність, перебуваючи за кордоном. Вчителі, які знаходяться на тимчасово окупованій території, не брали участь у дослідженні, що було передбачено умовами моніторингу, проте 2% педагогів змогли приєднатися до анкетування. Водночас 9% директорів ЗЗСО, переміщених з тимчасово окупованої території, не мають постійного закріпленого місця для здійснення управлінської діяльності закладу освіти, один заклад працює у пристосованому для організації освітнього процесу приміщенні.

За інформацією батьків, які взяли участь в опитуванні, на підконтрольній Україні території Запорізької області знаходиться 53% здобувачів освіти, серед яких: 16% внутрішньо переміщених осіб у межах області, за кордоном перебуває 17% учнів та 9% – в інших областях України. За умовами дослідження, батьки й діти, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях, могли не брати участь у моніторингу, проте 5% батьків змогли доєднатися до анкетування.

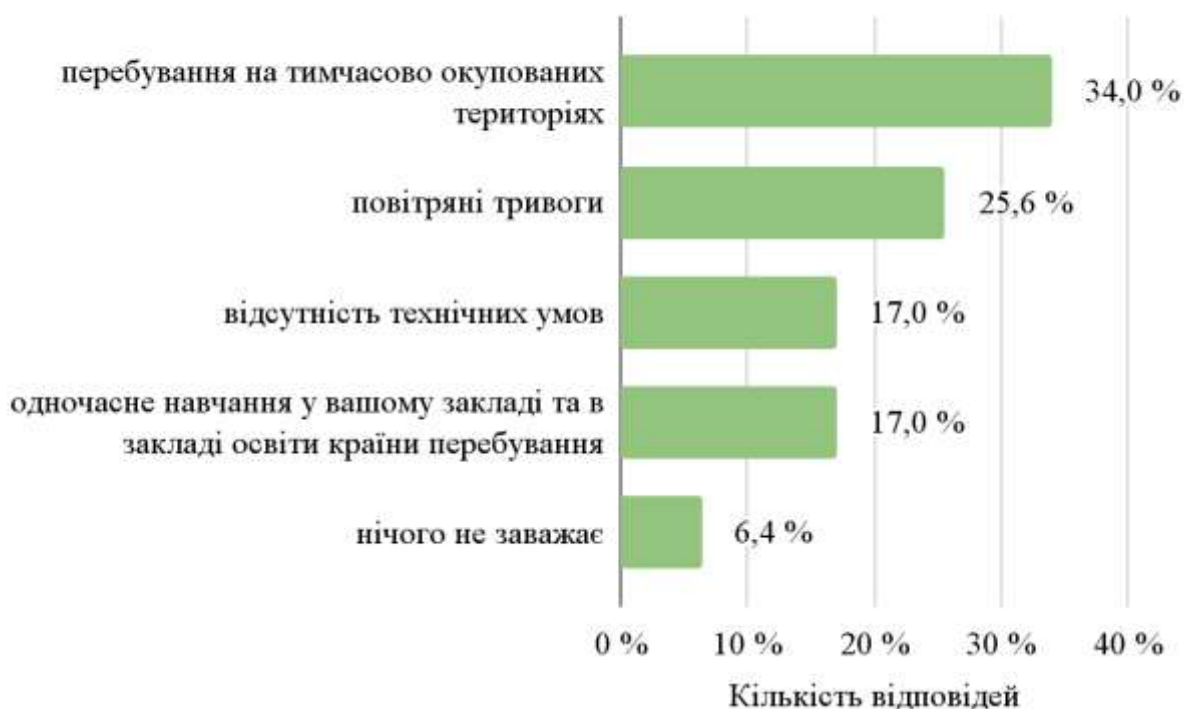
82% батьків та 78% учнів/учениць, які взяли участь в анкетуванні, навчаються дистанційно тільки в українській школі, з них – 7% учнів у

змішаному режимі, 11% – навчаються одночасно в закладі освіти країни перебування та дистанційно в українській школі, 2% – на індивідуальній формі (1,6% – сімейна, 0,3% – екстернат, 0,1% – педагогічний патронаж). Лише 1% учнів одночасно навчаються в закладі освіти країни перебування та в українській школі, де вивчають лише предмети українознавчого компонента. Саме навчання у закладах освіти країни перебування за кордоном ускладнює одночасний синхронний режим освітнього процесу в школах України. Так вважають 17% директорів, які взяли участь в опитуванні.

Які причини, переважно, заважають учням навчатися у синхронному режимі?
(керівники)

Водночас 85% керівників ЗЗСО зазначають, що в закладі освіти вимагається від дітей обов'язкове щоденне відвідування онлайн-занять, що здебільшого перевантажує дітей, які вчаться за двома освітніми програмами, або вимоги закладу освіти не виконуються учнями.

Які вимоги до відвідування синхронних онлайн-занять у вашому закладі освіти?
(керівники)

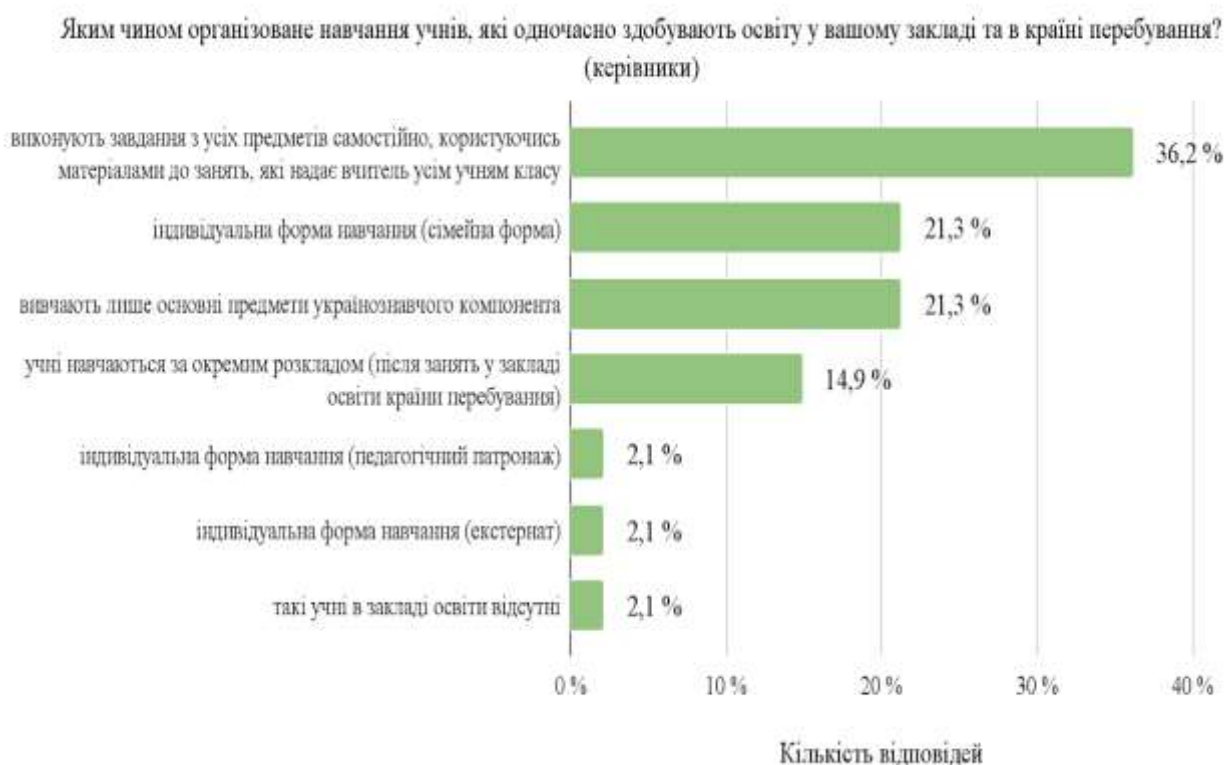

Крім того, результати інтерв'ю із **фокус-групою вчителів** шкіл підтверджує той факт, що діти в закордонних школах вчаться, як правило, за освітньою програмою на рік нижче ніж в Україні та майже не виходять на

онлайн-заняття в синхронному режимі. Вчителі початкових класів стверджують, що для учнів, які навчаються за кордоном, проводять заняття з 16:00, учні виконують та надсилають завдання за можливістю, а частина здобувачів освіти приєднуються тільки на заняття українознавчого компонента. **Збільшується кількість учнів, які відраховані з українських закладів освіти.**

Учителі базової та профільної школи зазначають, що для учнів, які навчаються за кордоном та не приєднуються до онлайн-занять, організовано освітній процес тільки асинхронно (надано учням перелік та графік здачі обов'язкових контрольних (діагностичних, поточних, підсумкових тощо) робіт), затверджений графік вечірніх консультацій та індивідуальних (персоналізованих) консультацій. Для оцінювання навчальних досягнень зараховуються результати досягнень учнів за освітньою програмою закордонних закладів освіти, завдання виконуються і здаються тільки з українознавчого компонента.

36% директорів зазначають, що учні, які одночасно здобувають освіту в українському закладі освіти та за кордоном, виконують завдання з усіх предметів самостійно, користуючись матеріалами до занять, які надає вчитель усім учням класу, у 21% – вивчають лише основні предмети українознавчого компонента. У 15% ЗЗСО учні навчаються за окремим розкладом (після занять у закладі освіти країни перебування), у 25% – частково організована індивідуальна форма навчання (сімейна форма, екстернат).

Проте, **фокус-група директорів** не підтвердила впровадження в освітній процес нової типової освітньої програми для навчання дітей, які виїхали з України внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації і здобувають освіту одночасно в закладах освіти країни перебування та України,

затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 18.09.2023 №1014, що передбачає вивчення предметів українознавчого компонента для дітей, які перебувають за кордоном і навчаються в місцевих закладах освіти.

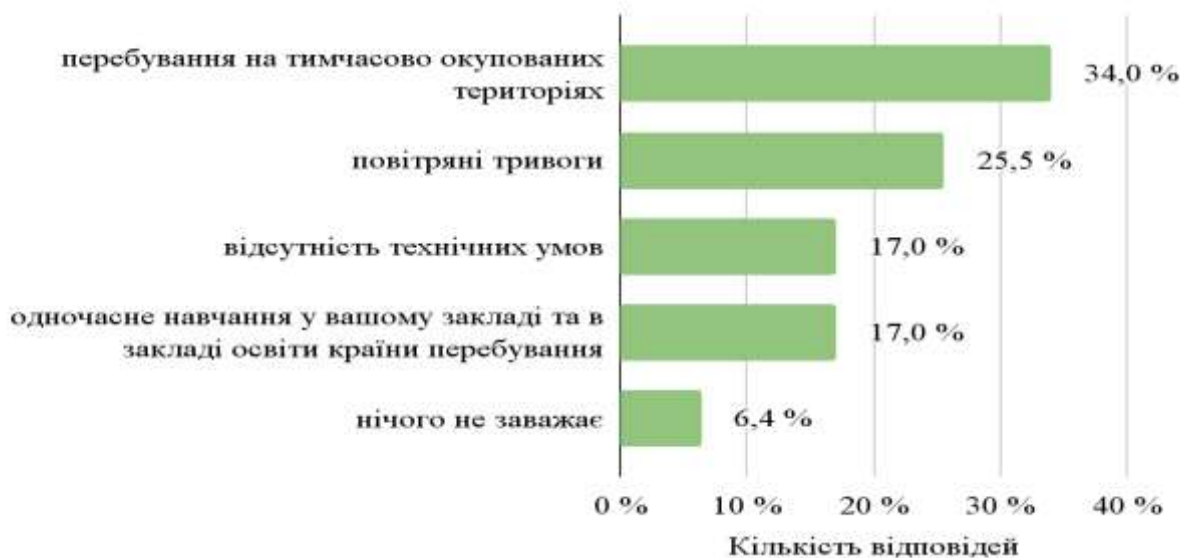
Отже, навчання здобувачів освіти, які навчаються в закладах освіти країни перебування та України не вирішено: 22% учнів, які перебувають за кордоном, продовжують навчання у своїх школах дистанційно, більшість самостійно, тільки для 2% учнів, які навчаються одночасно в закладі освіти країни перебування та у своїй школі, організовано індивідуальне навчання.

Як зазначили 34% керівників закладів освіти, перебування учнів на тимчасово окупованих територіях унеможливорює навчання у синхронному режимі з однокласниками. Так, за даними, що надані більшістю керівників ЗЗСО під час спостереження за онлайн-заняттями щодо кількості учнів, які перебувають на тимчасово окупованих територіях, у 23% ЗЗСО частка таких учнів складає від 60% до 90%.

Зважаючи на освітні втрати дітей, які знаходяться на тимчасово окупованій території під час війни, їх навчальні розриви можна виміряти роками окупації, компенсація яких потребує нормативного врегулювання.

Водночас 26% керівників закладів освіти вважають, що до втрат навчального часу призводять довготривалі повітряні тривоги, 17% – відсутність технічних умов для дистанційного навчання, 6% – вважають, що учням нічого не заважає приєднатися до онлайн-занять у синхронному режимі.

Які причини, переважно, заважають учням навчатися у синхронному режимі?
(керівники)

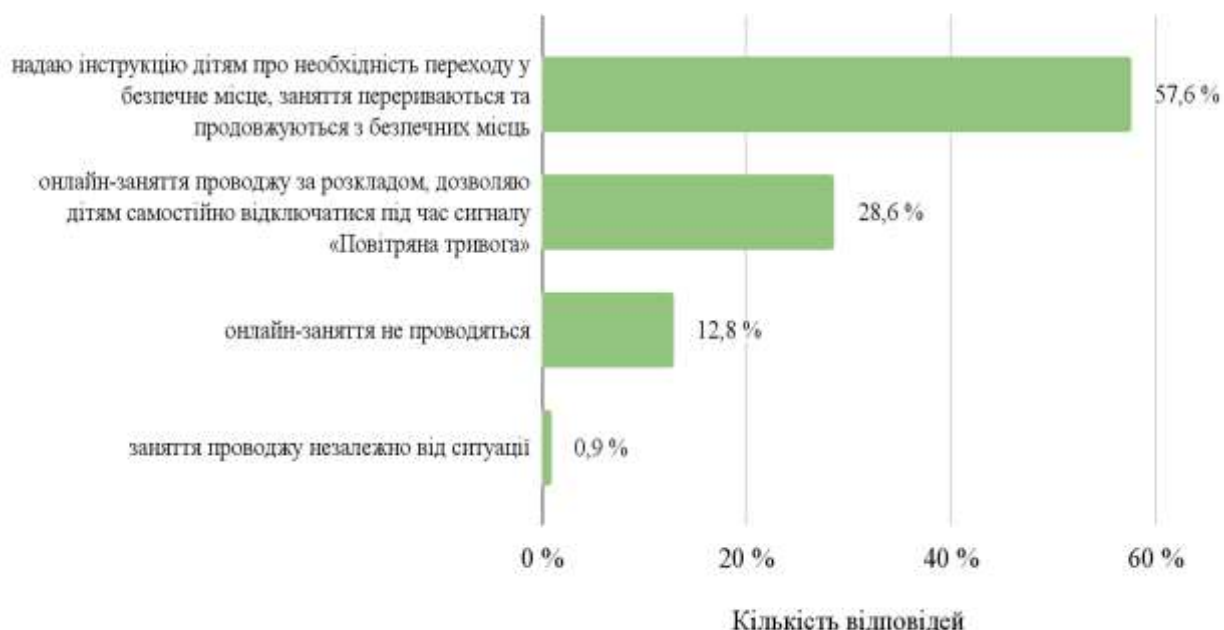

За інформацією директорів та педагогів більше половини закладів освіти переривають освітній процес під час сигналу «Повітряна тривога», вчителі надають інструкції про необхідність переходу у безпечне місце, заняття продовжуються з безпечних місць. У 20% ЗЗСО онлайн-заняття під час повітряної тривоги не проводяться, 30% ЗЗСО онлайн-заняття проводять за розкладом, вчителі дозволяють дітям самостійно відключатися під час сигналу «Повітряна тривога», 2% ЗЗСО заняття проводять незалежно від ситуації.

Як у вашому закладі освіти здійснюється освітній процес під час сигналу «Повітряна тривога»? (керівники)

Як ви здійснюєте освітній процес під час сигналу «Повітряна тривога»? (педагоги)

Думки батьків щодо організації освітнього процесу під час сигналу «Повітряна тривога» відрізняються залежно від місця перебування дитини (у 10% – повітряні тривоги відсутні) та частково підтверджують інформацію директорів. Так, 11% батьків стверджують, що заняття проводяться незалежно від безпекової ситуації, 16% – що онлайн-заняття не проводяться, 29% – підтверджують проведення онлайн-занять за розкладом, де вчитель дозволяє дітям самостійно перервати заняття під час сигналу «Повітряна тривога». Третина (34%) батьків зазначає, що вчитель надає інструкцію дітям про

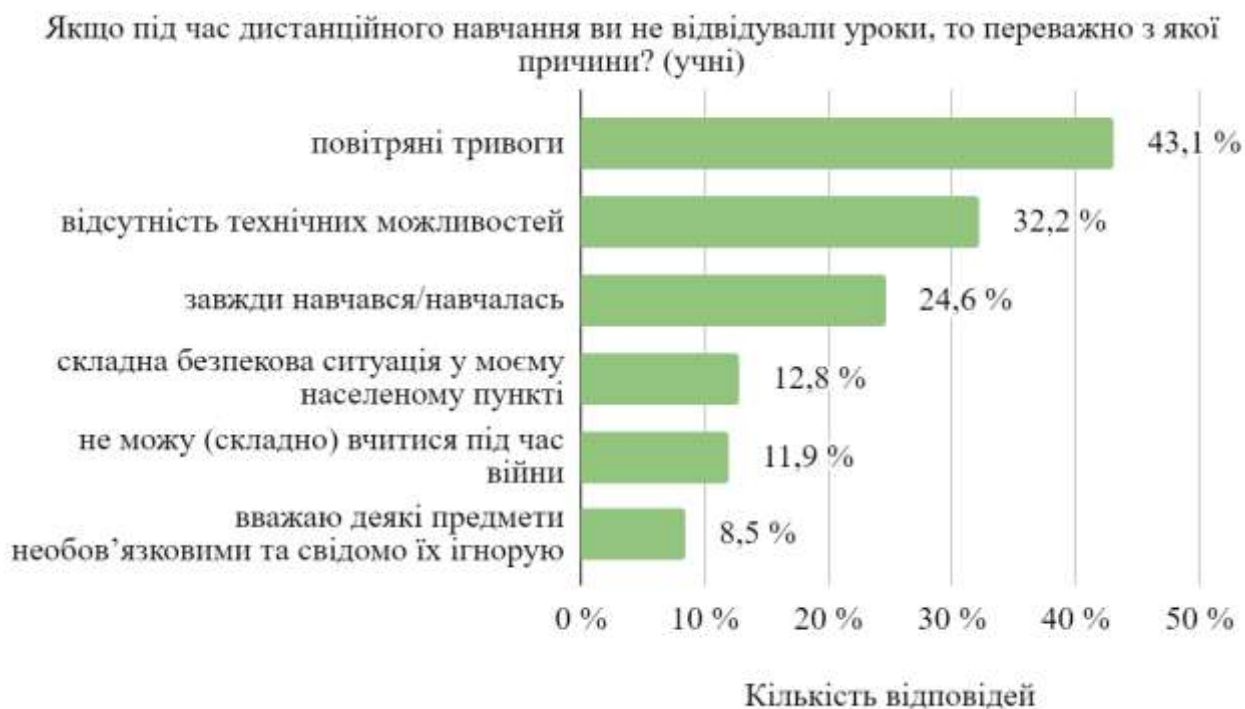
необхідність переходу у безпечне місце, заняття перериваються та продовжуються з безпечних місць.

Водночас на 59% відвіданих спостерігачами онлайн-заняттях педагоги не проводили на початку уроку бесіди щодо алгоритму дій під час оголошення повітряної тривоги, правил безпеки та поведінки під час навчального заняття. Як зазначили спостерігачі: 79% відвіданих занять відбулися без оголошення повітряної тривоги, 18% занять продовжувалися, незважаючи на сигнал повітряної тривоги, у тому числі з укриття, 3% вчителів повідомляли про припинення заняття під час повітряної тривоги.

Варто зауважити, що під час спостереження за 681 навчальним заняттям, **18% з них не відбулися з різних причин, а саме: відсутність доступу до інтернету чи погане інтернет-з'єднання у вчителя, відсутність електрики, скасування занять під час повітряної тривоги, скасування вчителем синхронного заняття через особисті обставини, хворобу педагогів, технічні проблеми, відсутність учнів на відеоконференції.**

43% учнів/учениць також зазначили, що головною причиною невідвідування ними онлайн-занять була повітряна тривога, 32% здобувачів освіти пропускали заняття через відсутність технічних можливостей.

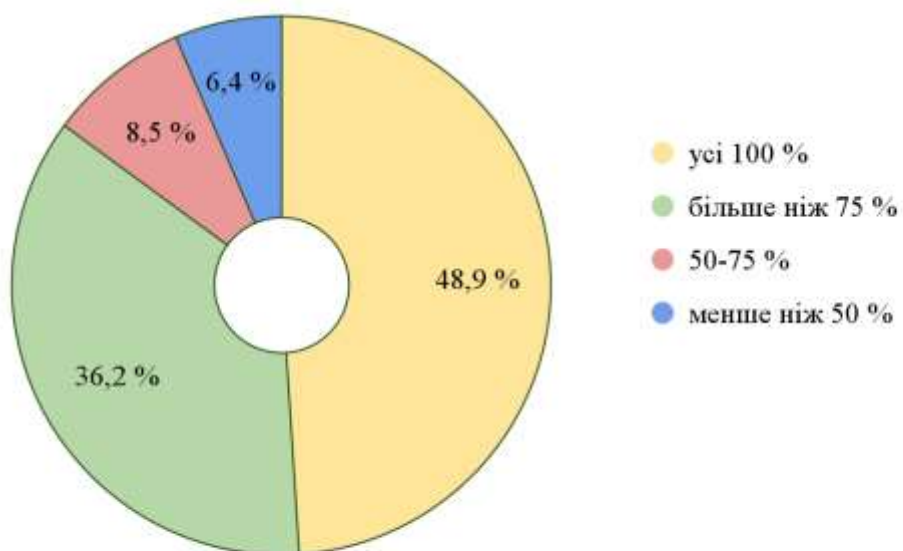
Доцільним у закладах освіти є розроблення рутини (щоденні повторювані й передбачувані дії) щодо дій під час повітряної тривоги, інші алгоритми, пов'язані з питаннями безпеки, які доводяться до відома учасників освітнього процесу в різний спосіб (як приклад: розташування у розкладі навчальних занять) із певною періодичністю на загал, на кожному уроці – для учнів.

Отже, питання організації освітнього процесу для різних категорій здобувачів освіти залишається актуальним і потребує від керівників закладів освіти здійснення системного контролю за виконанням освітніх програм та аналізу стану організації дистанційного навчання, створення безпечних умов навчання.

Відповідно до пункту 12 розділу I Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 08.09.2020 №1115, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 28 вересня 2020 р. за №941/35224 (далі – Положення про дистанційну форму здобуття освіти), зі змінами, з метою забезпечення умов праці, необхідних для організації дистанційного навчання, відповідно до умов трудового договору або за рішенням засновника може здійснюватися надання педагогічним працівникам персональних комп'ютерів (із можливістю використання засобів аудіо-, відеоконференцзв'язку) у тимчасове користування. У разі використання педагогічними працівниками власних технічних засобів для потреб організації дистанційного навчання вони можуть одержати компенсацію відповідно до законодавства про працю. Половина (50%) директорів зазначає, що всі педагогічні працівники (100%) забезпечені ноутбуками або ПК, що надаються закладом освіти/територіальною громадою/засновником для проведення дистанційних занять, консультацій. 36% директорів визначає забезпечення педагогів ПК більше ніж на 75%, 6% – менше ніж на 50%. Водночас

тільки в 34% ЗЗСО всі педагогічні працівники використовують робочі ПК на умовах відповідального зберігання, у 43% шкіл більша частина педагогів частково використовують робочі ПК, в інших – менша частина.

Оцініть рівень забезпечення педагогічних працівників вашого закладу освіти ноутбуками або ПК, які надаються закладом освіти / територіальною громадою / засновником для проведення дистанційних занять, консультацій (керівники)

Чи використовують педагогічні працівники особисті ПК під час дистанційної роботи? (керівники)

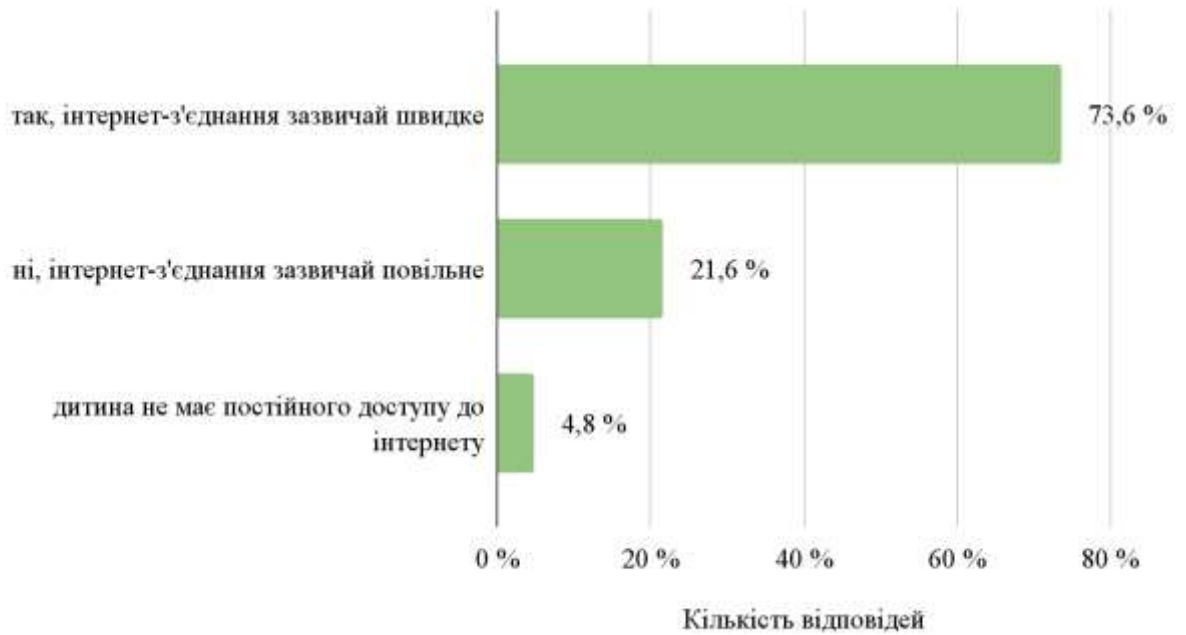
З огляду на те, що вчителі використовують власні технічні засоби для потреб організації дистанційного навчання, постає питання не тільки можливої компенсації їм відповідно до законодавства про працю, а й визначення відповідальних за технічне обслуговування ПК та якість проведення онлайн-занять. За результатами спостереження безперебійний інтернет у вчителя під час уроку зафіксовано на 94% відвіданих занять, на 6% – інтернет-з'єднання було нестабільним, внаслідок чого якість відеозображення та звуку була низькою, що безпосередньо вплинуло на ефективність проведення уроку, рівень сприйняття навчального матеріалу значно погіршився. Переважна більшість вчителів використовувала під час занять мікрофон та камеру, демонстрацію екрана (здебільшого для перегляду презентацій) та чат, рідше – віртуальну дошку.

65% дітей мають персональні робочі місця, що забезпечені батьками, 45% – мають персональний пристрій для навчання, у більшості сімей зазвичай швидке інтернет-з'єднання; 20% учнів використовують гаджет спільного використання з іншими членами родини. Для 9% учнів пристрій надано закладом освіти у тимчасове використання, у 4% учнів/учениць відсутні умови для організації робочого місця та відсутні технічні можливості для дистанційного навчання, 5% дітей не мають постійного доступу до мережі Інтернет. Проблеми з інтернет-з'єднанням мають 22% учнів/учениць.

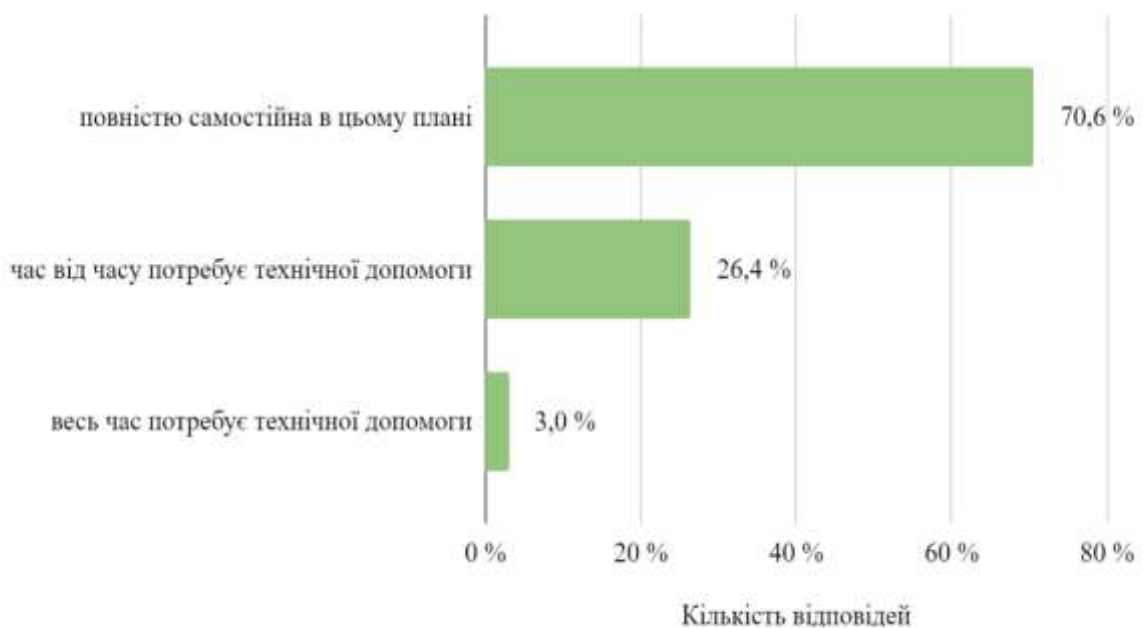
Чи достатньо швидке інтернет-з'єднання має дитина на своєму робочому місці? (батьки)

Спостерігачі зазначили, що лише 52% із загальної кількості здобувачів освіти працювали під час відеоконференцій з увімкненими камерами, інші 48% – їх не вмикали. Більшість дітей початкової та базової школи працюють з увімкненими камерами.

Більшість батьків зазначають, що у дітей сформовані необхідні навички поводження з технічними приладами та засобами для дистанційного навчання, третина батьків наголошують, що дітям час від часу або постійно потрібна технічна допомога.

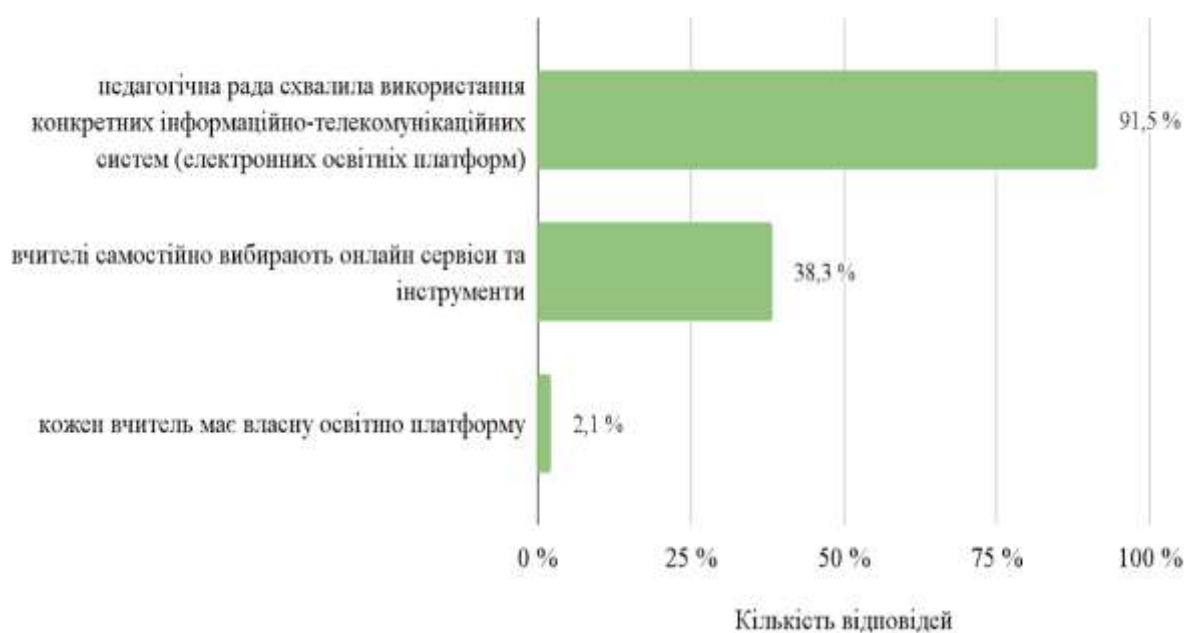
Чи має ваша дитина необхідні навички поводження з технічними приладами та засобами для самостійного навчання? (батьки)

Отже, відсутність технічних умов для дистанційного навчання безумовно впливає на результати навчання (якість освіти). Відповідно заклади освіти, а також управлінці у сфері освіти, мають подбати про забезпечення мобільними пристроями на умовах відповідального зберігання батьками дітей, які не мають можливостей для ефективного дистанційного навчання, забезпечити використання інших технічних засобів комунікації, доступних для учасників освітнього процесу та/або організувати освітній процес в очній формі.

92% керівників закладів освіти зазначили, що рішення про використання освітніх засобів та інформаційно-комунікаційних систем (електронних освітніх платформ) для дистанційного навчання в закладі освіти схвалено на засіданні педагогічної ради. 38% директорів стверджують, що вчителі самостійно вибирають онлайн-сервіси та інструменти, за допомогою яких організовується освітній процес під час дистанційного навчання, 2% – зазначили, що кожен учитель має власну освітню платформу.

Яким чином врегульовано питання використання освітніх засобів та інформаційно-телекомунікаційних систем для дистанційного навчання в закладі освіти? (керівники)

За результатами спостереження за навчальними заняттями та аналізу наданих закладами освіти розкладів, слід зазначити, що більшість педагогів використовують Zoom (55%), Google Meet (44%) чи інші засоби відеоконференції для синхронного режиму взаємодії зі здобувачами освіти. Під час проведення навчальних занять у змішаному режимі вчителі поєднують очний урок та сервіс Zoom (1%).

Користуючись академічною свободою, педагогічні працівники можуть обирати форми, методи та засоби дистанційного навчання, які відповідають темі, меті, типу навчального заняття, формі навчання та віковим особливостям учнів.

Водночас спостерігачі визначають, що у переважній більшості (82%) переглянутих занять, учителі доцільно використовують засоби дистанційного

навчання, у 15% – використання таких ресурсів не спостерігалось, а у 3% – використовували некоректно або взагалі демонстрували на камеру сторінки підручника чи зошита.

Успішне застосування на заняттях інтерактивних, діяльнісних та ігрових підходів до освітньої діяльності відбувається здебільшого через онлайн-ігри або тести, створені за допомогою сучасних сервісів (застосунків) таких як: Wordwall, Liveworksheets, LearningApps, GeoGebra, Kahoot!, Jamboard та ін. Однак, як зазначають експерти, педагогам варто ширше використовувати у повсякденній практиці інноваційні технології навчання та підвищувати рівень цифрової грамотності, оскільки частина вчителів під час уроку обмежується лише демонстрацією слайдової презентації, а іноді – демонстрацією сторінки підручника чи зошита.

Одним із актуальних на сьогодні питань є використання педагогами програмного забезпечення, електронних освітніх ресурсів та онлайн-сервісів російською мовою без перекладу на українську. Наявність такого контенту варто обмежити шляхом автоматичного перекладу, зокрема сервісом Google Перекладач. Керівникам та педагогам закладів освіти необхідно неухильно дотримуватися мовного законодавства під час освітнього процесу.

Педагоги початкових класів під час фокус-групового інтерв'ю зазначили, що надають перевагу синхронному способу ведення занять. Для асинхронного заняття усі вчителі записують відео з поясненнями до виконання, письмові коментарі (у тому числі і для учнів, які знаходяться за кордоном та не можуть приєднатися до онлайн-уроку), використовують платформу IZZI, проводять індивідуальні консультації. У закладах освіти, які працюють в очно-дистанційній формі, учні, які не відвідують очно заклад освіти, приєднуються до онлайн-занять. Водночас асинхронний режим дистанційного навчання вчителі базової та старшої школи пояснюють як самостійне опанування учнями навчального матеріалу та виконання навчальних вправ. Частина педагогів зазначила, що під час асинхронного уроку залишаються на зв'язку та проводять консультації щодо виконання завдань.

Відповідно до пункту 7 розділу I Положення про дистанційну форму здобуття освіти вчителі самостійно визначають режим (синхронний і асинхронний) проведення навчальних занять. При цьому не менше 30% навчального часу, передбаченого освітньою програмою закладу освіти, організовується в синхронному режимі (решта навчального часу організовується в асинхронному режимі). 67% педагогічних працівників використовують асинхронний режим для повторення навчальних тем, виконання самостійної роботи учнями, різних форм оцінювання. Проте, спостерігачі відмітили, що більшість непроведених з різних причин занять протягом навчального дня були переведені в асинхронний режим. При цьому обсяг навчального часу, що забезпечується в синхронному режимі не досліджено.

Водночас анкетування показало, що 59% педагогів для організації асинхронного режиму навчання найбільш часто розмішують відеозапис занять на освітній платформі та застосовують диференційовані підходи до завдань

учням, 45% – визначають обсяг домашніх завдань, час для індивідуальних та групових консультацій.

Варто зауважити, що лише 8% відвіданих занять проводилися під відеозапис, на 18% – спостерігачам невідомо чи проводився відеозапис, на 74% – онлайн-заняття не записувалося. Можна зробити висновок, що вчителі витрачають додатковий час на запис контенту навчального заняття. Необхідно також акцентувати, що на більшості занять, які записувалися, присутні ознаки порушень прав дітей на приватність. Керівникам закладів освіти слід попередити батьків та учнів, що контент заняття буде записаний та наданий для перегляду іншим здобувачам освіти і ті учні, які не погоджуються на відеозапис, могли би вимкнути камеру. **Отже, відеозапис занять і розміщення їх на освітній платформі для самостійного опрацювання навчального матеріалу учнями здійснювати доцільно і можливо з дотриманням прав на приватність.**

Спостереження експертів показують, що на 79% відвіданих занять учителі дають учням супровідний коментар щодо асинхронної частини заняття, на 18% – не надають, на 3% – надають лише коментар до змісту домашнього завдання. Однак, саме поняття «асинхронний режим» трактується закладами освіти неоднозначно. Відповідно до пункту 2 розділу I Положення про дистанційну форму здобуття освіти асинхронний режим – взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої учасники взаємодіють між собою із затримкою у часі, застосовуючи при цьому інтерактивні освітні платформи, електронну пошту, форуми, соціальні мережі тощо.

Отже, питання поєднання синхронного та асинхронного режиму навчання потребує додаткового вивчення та роз'яснення з метою покращення ефективності організації освітньої діяльності здобувачів освіти, у тому числі з метою недопущення втрат навчального часу.

Водночас керівники закладів освіти, які організовують освітній процес у змішаному режимі, під час фокус-групового інтерв'ю помилково називають

змішаним навчанням такий формат навчання, коли учні 1-4 класів навчаються очно, а 5-11 класів – дистанційно. Це може вказувати на потребу в додаткових роз'ясненнях щодо застосування цієї технології.

Наводимо приклади моделей змішаного навчання, які називали керівники закладів освіти (відповіді керівників):

- на змішаній формі навчаються переважно початкові класи, а базова та старша школа – дистанційно. Частина використовують гнучку, ротаційну модель та навчання за тижнями;

- учні, батьки яких не надали згоду на очне навчання, приєднуються до занять через засоби відеоконференції;

- під час повітряної тривоги, коли учні класу йдуть до укриття і урок продовжується там, інші учні (у тому числі з-за кордону) переходять в асинхронний режим, опановують матеріал самостійно;

- у класах початкового рівня освіти використовується поділ класу на 2 групи. Навчання здійснюється у такому режимі: одна група працює в класі один день, друга – в онлайн-форматі. Наступного дня групи міняються місцями;

- учні класу навчаються групами.

Ротаційна модель змішаного режиму організації освітнього процесу (шляхом ротації класів або поділу учнів класу на групи для очного відвідування закладу освіти та синхронного навчання з використанням онлайн сервісів (Zoom, Google Meet) зазначена на вебсайтах у 6% закладів освіти вибірки. Заклади освіти оприлюднили накази по закладу освіти та Положення про змішану форму організації освітнього процесу з визначенням способів його організації. Однак, лише один заклад освіти розмістив на вебсайті інформацію щодо графіка ротацій класів.

Водночас будь-яка організаційна модель **освітнього процесу в ЗЗСО має бути доступною та публічною для всіх учасників освітнього процесу**. Згідно з вимогами частини другої статті 30 Закону України «Про освіту» заклади освіти, що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності, зобов'язані забезпечувати на своїх вебсайтах (у разі їх відсутності – на вебсайтах своїх засновників) відкритий доступ до публічної інформації та документів, що регламентують їхню діяльність (освітні програми, що реалізуються в закладі освіти, та перелік освітніх компонентів, передбачених відповідною освітньою програмою, інша інформація, що оприлюднюється за рішенням закладу освіти або на вимогу законодавства).

За результатами дослідження встановлено, що вільний доступ є до вебсайтів 39 ЗЗСО (83%) (1 з них висвітлює інформацію на сайті засновника), у 8 ЗЗСО (17%) – вільний доступ відсутній або вебсайти заблоковані. Однак, лише частина активних вебсайтів містить інформацію щодо діяльності закладу освіти та організації освітнього процесу, 14 ЗЗСО (30%) упродовж останніх років інформацію оновлювали частково або не оновлювали взагалі. 17 ЗЗСО (36%) оприлюднили освітні програми, що реалізуються в закладі освіти у 2023/2024 н.р. Всі вони розроблені на основі типових освітніх програм. Водночас, не всі освітні програми містять перелік освітніх компонентів, що передбачені відповідною освітньою програмою та відповідають частині третій

статті 11 Закону України «Про повну загальну середню освіту». Як приклад, в освітніх програмах більшості закладів освіти не визначено спосіб оцінювання результатів навчання (очно або дистанційно з використанням можливостей інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій), зокрема відеоконференцзв'язку та інструментарію оцінювання результатів навчання для різних категорій здобувачів освіти в умовах дистанційного навчання. Крім того, до жодної освітньої програми від початку нового навчального року не було внесено зміни щодо механізмів компенсації освітніх втрат на основі проведених діагностичних робіт.

У 22 ЗЗСО (47%) на вебсайтах створено закладку «Дистанційна освіта», проте її наповнення часто є недостатньо інформативним для учасників освітнього процесу: відсутня інформація щодо використання онлайн-платформ для дистанційного навчання, актуального розкладу навчальних занять, корисних посилань для учнів тощо. Лише незначна частина ЗЗСО оприлюднили алгоритм дій учасників освітнього процесу під час оголошення сигналу «Повітряна тривога» та/або інші алгоритми дій у разі надзвичайних ситуацій, пов'язаних з військовою агресією росії проти України.

Зважаючи на відсутність вимог законодавства щодо розробки власних положень про дистанційну форму, 12 ЗЗСО (26%) скористались своєю автономією, розробили і оприлюднили на вебсайті Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти в закладі освіти на основі Положення про дистанційну форму здобуття освіти, в яких зазначено основні аспекти організації синхронного та асинхронного режимів, організації здобуття освіти за дистанційною формою (як окремою формою здобуття освіти) та організації освітнього процесу з використанням технологій дистанційного навчання.

Також на вебсайтах закладів освіти розміщено різну інформацію, документи, рекомендації, законодавчу базу з питань освіти та розроблені за ініціативою закладів освіти методичні рекомендації, алгоритми, положення, стратегії щодо організації дистанційного навчання, інструкції тощо.

2. Освітні втрати та здобутки в умовах дистанційного навчання на різних рівнях освіти

Зважаючи на відсоток учнів/учениць, які перебувають на тимчасово окупованих територіях Запорізької області та не мають можливостей дистанційно навчатися в українських закладах освіти, це майже 13% здобувачів освіти, які взяли участь в опитуванні, не мають можливості навчатися онлайн разом із класом у синхронному режимі, навчаються із затримкою у часі, самостійно опрацьовують матеріал.

25% учнів зазначили, що завжди навчались синхронно разом з класом у закладі освіти. Серед причин невідвідування онлайн-занять, окрім повітряної тривоги та технічних проблем, учні зазначають: безпекову ситуацію, складність вчитися під час війни та свідоме ігнорування деяких навчальних предметів.

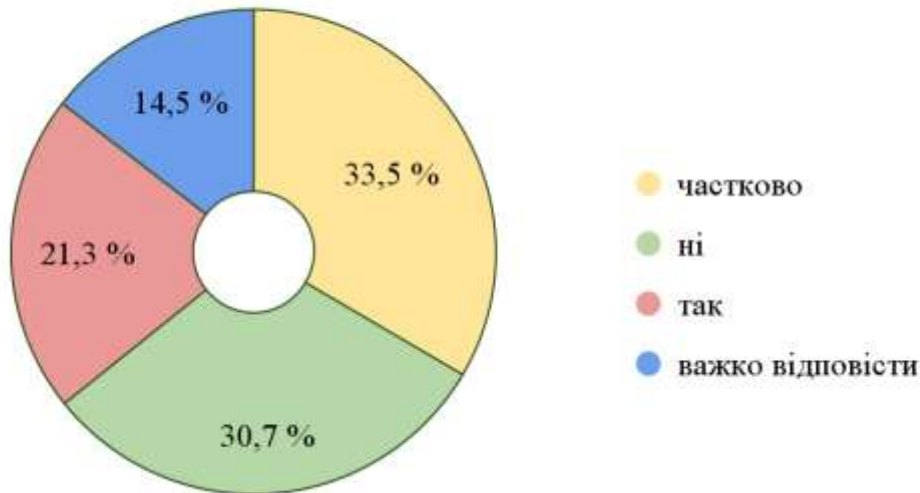
Більшість учнів відвідують онлайн-заняття, виконують всі синхронні та асинхронні завдання, 15% – онлайн-заняття відвідують за бажанням, синхронні та асинхронні завдання виконують вибірково. Третина здобувачів освіти звертаються за додатковою підтримкою у навчанні (репетитор, консультації в школі, батьки), менше – планують час для самостійного навчання за індивідуальною програмою, 11% – вивчають тільки предмети для ЗНО (НМТ).

Під час спостережень експерти зафіксували щонайбільше 44% учнів/учениць фактично присутніх на синхронних заняттях від загальної кількості учнів у класі. Водночас 1% занять не проведено виключно через відсутність дітей на заняттях, на 34% онлайн-заняттях спостерігачі зафіксували присутність від 1 до 5 учнів, а саме: на 5% занять були присутніми по 1 учню, 7% – 2 учні, 8% – 3 учні, 5% – 4 учні, 9% – 5 учнів. Низька відвідуваність є цілком виправданою у тих закладах освіти, що були переміщені з тимчасово окупованих територій. Однак, спостерігачі відзначають низький рівень відвідування синхронних навчальних занять і в закладах освіти, які знаходяться на підконтрольній Україні території, враховуючи можливості здобувачів освіти, які знаходяться за кордоном.

За результатами анкетування у 30% учнів/учениць знизилось бажання вчитися, у 34% – частково, а 15% – не змогли оцінити своє бажання вчитися, 21% учнів навчаються з бажанням.

Чи знизилося ваше бажання вчитися під час дистанційного навчання? (учні)

Серед причин зниження бажання вчитися учні зазначають: фізична чи/та психоемоційна втома внаслідок війни (25%), складна навчальна програма (12%), не цікаво навчатися (8%), неможливість самостійно опанувати навчальний матеріал – (7%), інші причини – 18%.

На вашу думку, які причини зниження бажання вчитися? (учні)

Отже, відсутність постійного доступу до навчання, зниження мотивації навчатися, психоемоційний стан безумовно впливають на результати навчання (якість освіти) більше ніж половини здобувачів освіти.

Більше половини учнів та батьків не відчувають змін у рівні навчальних досягнень під час дистанційного навчання та не можуть оцінити або не мають із чим порівнювати рівень успішності у навчанні. Серед них і ті респонденти, які

вважають, що рівень навчальних досягнень не змінився. Водночас 22% учнів та 29% батьків вважають, що рівень навчальних досягнень став нижчим. Зокрема учні зазначають, що гірші результати навчання стали з предметів: алгебра/геометрія – 25%, хімія – 18%, фізика – 14%, іноземна мова – 13%, українська мова/література – 11%, з усіх предметів – 12%. Погіршення результатів навчання з усіх предметів зазначають і 20% батьків.

Чи змінився рівень ваших навчальних досягнень під час дистанційної форми навчання? (учні)

З яких предметів знизився рівень навчальних досягнень під час дистанційної форми навчання? (учні)

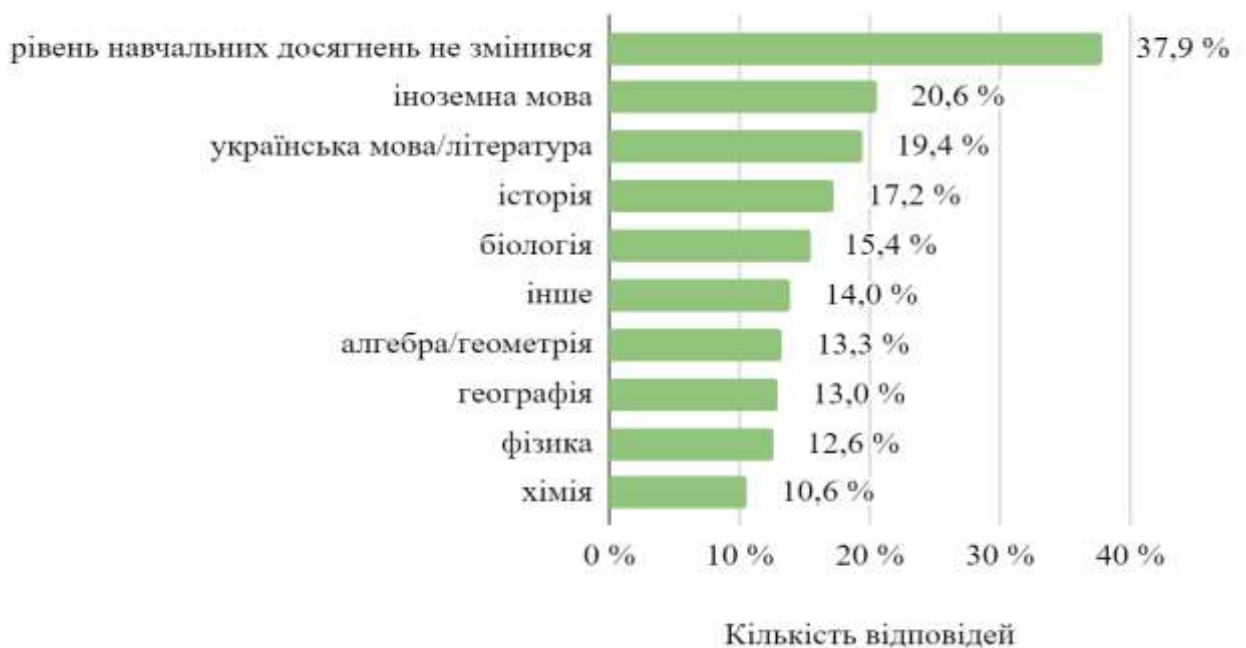

Тільки 9% учнів та 8% батьків зазначають підвищення рівня навчальних досягнень з усіх предметів під час дистанційного навчання. 21% учнів/учениць самооцінюють підвищення успішності з іноземної мови, 19% – з української мови/літератури, 17% – з історії, 13% – з алгебри/геометрії, географії.

З яких предметів підвищився рівень навчальних досягнень під час дистанційної форми навчання? (батьки)

З яких предметів підвищився рівень ваших навчальних досягнень під час дистанційної форми навчання? (учні)

Керівники закладів освіти під час фокус-групового інтерв'ю зазначили, що результати навчання учнів погіршилися у математичній та мовно-літературній галузях. Разом з тим, керівники відмічають покращення результатів навчання у частини учнів і пов'язують це з академічною недоброчесністю, впливом батьків під час виконання завдань дистанційно тощо.

Учителі, під час фокус-групового інтерв'ю, також підтверджують погіршення результатів навчання учнів. Серед причин зазначають: недостатній контроль з боку батьків, зниження мотивації учнів, переважно самостійне

опанування матеріалу учнями, відсутність гаджетів, інтернету, електроенергії, часті повітряні тривоги, перевантаження учнів через поєднання навчання за кордоном та в українській школі. Вчителі із закладів освіти, які працюють в очно-дистанційній (змішаній) формі, зазначають, що рівень знань та оцінок учнів під час виконання контрольних видів робіт під час очної форми навчання та дистанційної значно різниться і теж пов'язують це з академічною недоброчесністю.

Прослідковується невідповідність рівня оцінки успішності учнів батьками за всіма показниками у порівнянні із самооцінюванням, що можна пояснити різними підходами батьків до контролю за навчанням дітей вдома.

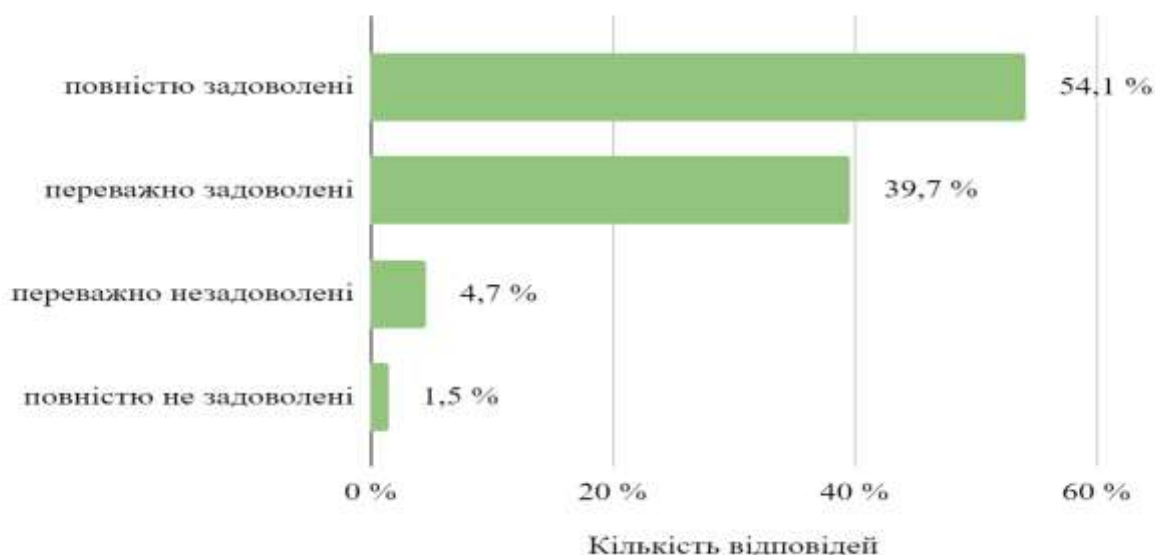
Більше половини батьків, або інших членів родини учнів/учениць, постійно контролюють процес навчання. 20% батьків (4% – у початковій, 16% – у базовій та профільній школі) не мають змоги контролювати навчання через зайнятість, 22% (3% – у початковій, 19% – у базовій та профільній школі) – вважають, що дитина не потребує контролю.

Чи контролюєте ви навчання вашої дитини вдома? (батьки)

Переважає більшість (94%) батьків задоволені та переважно задоволені рівнем організації дистанційного навчання у закладі освіти, 6% – не задоволені.

Чи задоволені ви рівнем організації дистанційного навчання у вашому закладі освіти? (батьки)

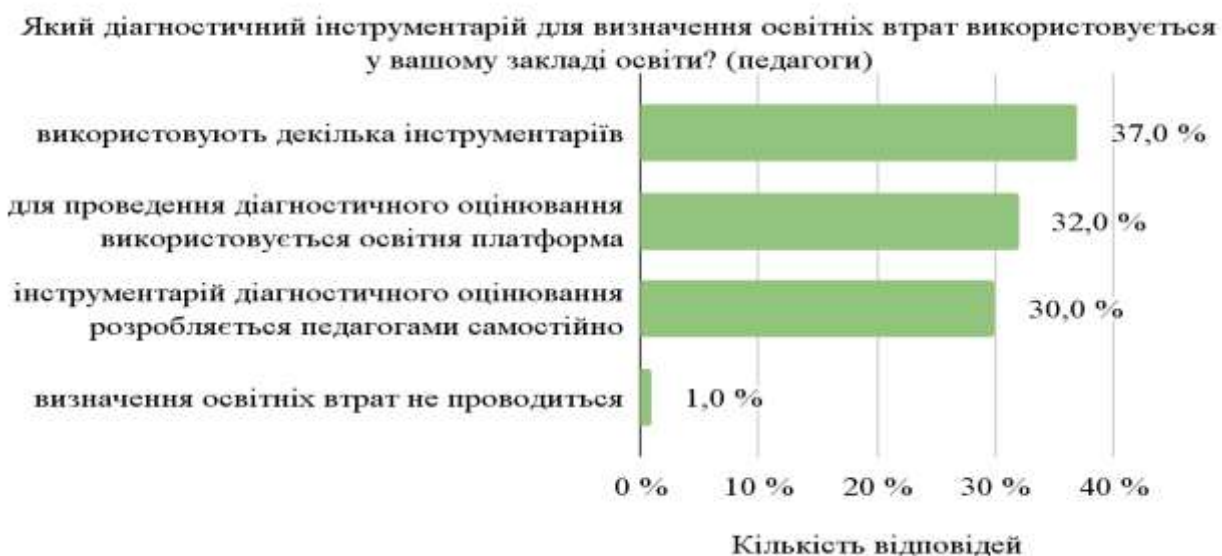

Для ефективного управління освітнім процесом учитель повинен мати чітке розуміння поточного рівня успішності кожного учня в класі. Діагностичне та формувальне оцінювання може допомогти вчителям адаптувати календарно-тематичне планування й методики навчання під потреби учнів.

Більшість керівників закладів освіти зазначають, що під час дистанційного навчання відстежувалася динаміка результатів навчання та діагностика навчальних прогалин учнів/учениць. З усіх предметів початкової, базової та профільної школи такі заходи проводили 49% ЗЗСО, з окремих предметів початкової, базової та профільної школи – 36%. В інших закладах освіти діагностичні роботи проводились за бажанням учителів, або тільки в базовій та профільній школі, або не проводились.

Водночас діагностичне оцінювання є ефективним лише тоді, коли для його проведення використовується якісний інструментарій. 37% вчителів для проведення діагностичного оцінювання використовують декілька інструментів, 32% вчителів використовують тільки освітню електронну платформу, 30% – самостійно розробляють інструментарій діагностичного оцінювання та тільки 1% педагогічних працівників діагностику освітніх втрат не проводять.

Відповідно до пункту 8 розділу I Положення про дистанційну форму здобуття освіти заклад освіти забезпечує регулярне відстеження результатів навчання учнів, а також надання їм підтримки в освітньому процесі (за потреби). Оцінювання результатів навчання учнів проводяться за видами оцінювання, визначеними спеціальними законами, і відповідно до критеріїв, визначених Міністерством освіти і науки України.

В умовах дистанційного навчання функція оцінювання, особливо формувального, зростає, адже частину матеріалу учні/учениці змушені засвоювати самостійно, відповідно вони потребують фахового зворотного зв'язку. Будь-яке оцінювання спирається на чіткі та зрозумілі критерії, про які поінформовано учасників освітнього процесу.

За результатами анкетування педагогів з'ясовано, що майже 80% учителів перевіряють усі види самостійних (домашніх) робіт і виставляють оцінки, 76% – використовують формувальне оцінювання, 46% – використовують результати самооцінювання учнів, 7% – перевіряють тільки обов'язкові підсумкові роботи та виставляють оцінки, 3% – атестують учнів тільки за результатами підсумкового оцінювання.

Системне відстеження результатів навчання кожного учня з поєднанням корекційних заходів мінімізує ризики навчальних втрат, а наявність у закладі освіти системи оцінювання результатів навчання учнів забезпечує справедливе, неупереджене, об'єктивне, добросовісне оцінювання та формує в учнів відповідальність за результати свого навчання, здатність до самооцінювання. Водночас лише на 56% відвіданих уроків спостерігачі визначили наявність оцінювання результатів роботи учнів, на 29% – оцінювання не проводилося, на 16% – лише частково. Варто зауважити, що **критерії оцінювання майже не оголошувались учителями, частково персональні оцінки коментувалися наприкінці або впродовж занять на загал всього класу.** Актуальним

залишається питання використання формувального оцінювання, яке, як зазначили експерти, майже не здійснювалося під час онлайн-занять.

Формування в учнів навичок самооцінювання та взаємооцінювання також залишається на досить низькому рівні. Лише третина (30%) відвіданих онлайн-занять відповідає вимогам щодо оцінювання результатів навчання. Більш ніж у половини (59%) відвіданих онлайн-занять формування відповідних навичок учнів не застосовувалось, у 11% – не вдалося повною мірою оцінити формування навичок самооцінювання. Педагогами майже не використовується рефлексія навчальної діяльності. Варто рекомендувати один із найпоширеніших способів самооцінювання учнів за допомогою використання реакції та емоджі, що пропонуються онлайн-сервісами відеоконференцзв'язку.

Проблемними залишаються питання формування навичок самоконтролю учнями власної навчальної діяльності. Лише на 62% відвіданих заняттях спостерігачі відмітили, що педагоги спонукають учнів до самоконтролю навчальної діяльності, на 32% – навички самоконтролю навчальної діяльності взагалі не формуються, на 6% – частково. Варто стимулювати учнів до самоконтролю навчальної діяльності, що є важливим елементом формування їхньої самостійності, відповідальності, активності та сприяє покращенню результатів навчання та особистісного розвитку.

Отже, керівникам закладів освіти необхідно організувати командну роботу щодо розробки системи оцінювальної діяльності у закладі.

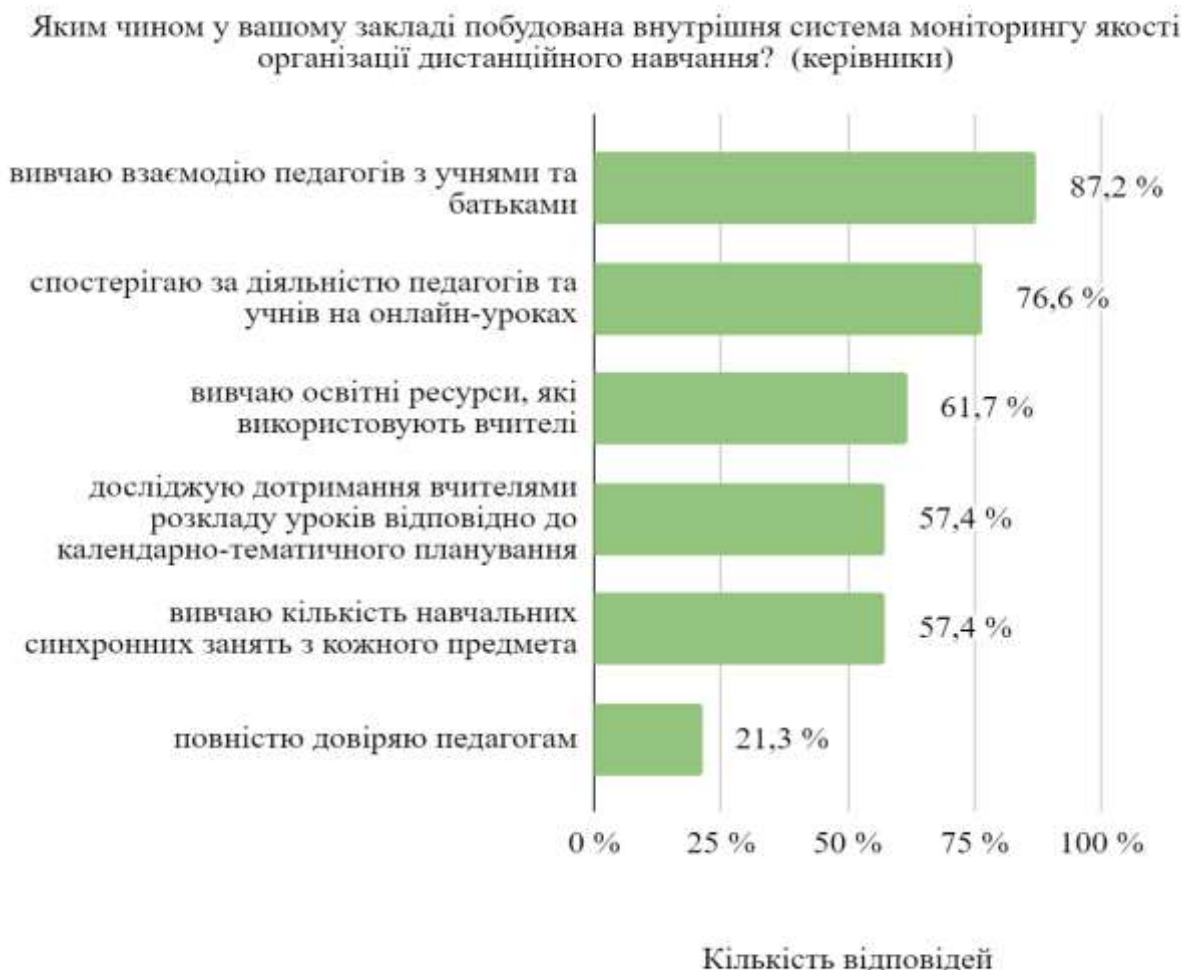
3. Управлінська модель закладів освіти у подоланні освітніх втрат

Контроль виконання педагогічними працівниками та учнями (учнем) освітньої програми, індивідуальної програми розвитку, індивідуального навчального плану, а також здійснення контролю за досягненням учнями результатів навчання, визначених державними стандартами повної загальної середньої освіти, покладено на керівника закладу загальної середньої освіти відповідно до частини третьої статті 38 Закону України «Про повну загальну середню освіту».

У межах повноважень керівники закладів освіти здійснюють контроль за виконанням освітніх програм та діяльністю педагогів під час дистанційного навчання. За результатами фокус-групового інтерв'ю з керівниками закладів освіти більшість з них вважають, що у закладі освіти розроблений механізм моніторингу та контролю якості дистанційного навчання. Враховуючи, що більшість пропущених уроків перенесено в асинхронний режим, що є освітнім процесом, директори не фіксують втрат навчального часу.

Водночас за результатами анкетування 87% керівників закладів освіти вивчають взаємодію педагогів з учнями та батьками, 76% – спостерігають за діяльністю педагогів та учнів на онлайн-заняттях, 62% – вивчають освітні ресурси, які використовують вчителі, 57% – досліджують дотримання вчителями розкладу уроків відповідно до календарно-тематичного планування, 57% – вивчають кількість навчальних синхронних занять з кожного предмета, 21% – повністю довіряють педагогам. Разом з тим, за результатами фокус-групового

інтерв'ю більшість керівників закладів освіти стверджують, що контролюють виконання освітньої програми шляхом спостереження за онлайн-уроками та контролюють відвідування учнями занять; вивчають взаємодію педагогів та учнів шляхом проведення анкетування, опитування щодо задоволеності організацією освітнього процесу; вивчають потреби та запити батьків та учнів. Періодичність проведення відповідних заходів не досліджувалось.

Третина (32%) учнів стверджує, що пропущені теми занять пояснюють на консультаціях або додаткових заняттях. Більшість (64%) учнів зазначають, що якщо навчальні заняття не відбулися з різних причин, вчителі пропонують теми для самостійного опрацювання, 55% – пропущені теми вивчаються на наступному занятті, 18% учнів стверджують, що вчителі надають додаткові обов'язкові завдання, 22% – зазначають, що непроведені заняття просто скасовуються та не компенсуються.

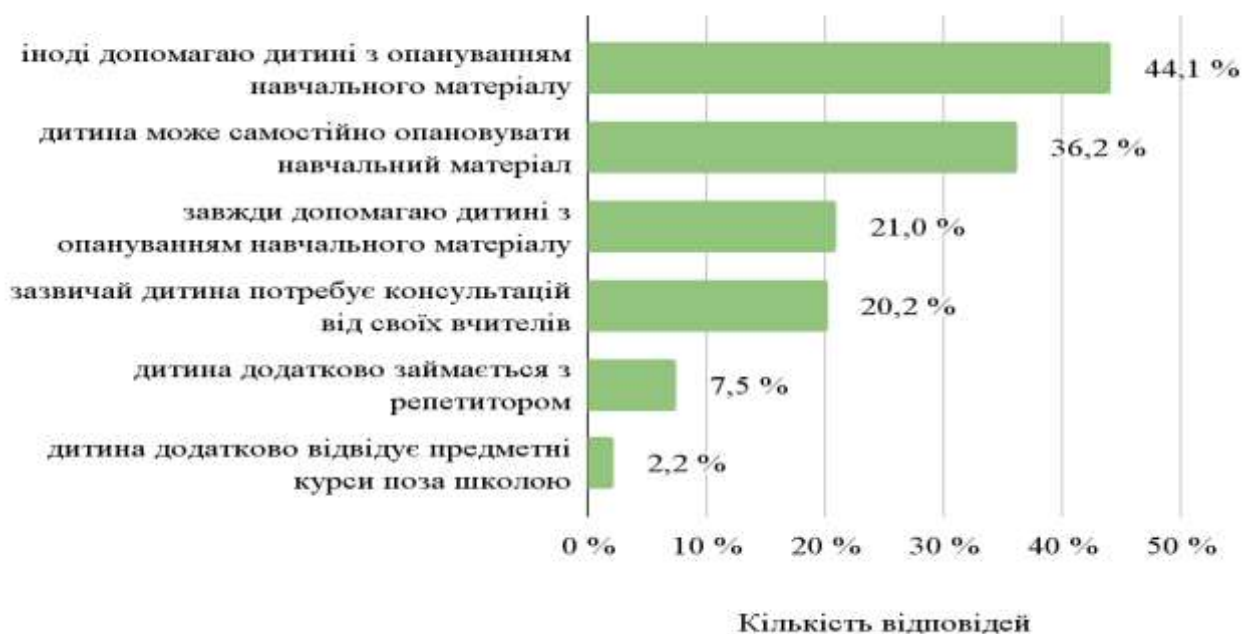
Яким чином вчителі компенсують втрачений час, якщо навчальні заняття не відбулися через повітряну тривогу, відсутність електрики тощо? (учні)

Отже, поширеною моделлю компенсації втрат навчального часу в закладах освіти залишається самостійне опанування навчального матеріалу учнями/ученицями.

Водночас тільки 36% батьків стверджують, що дитина (7% у початковій, 29% у базовій та профільній школі) може самостійно опановувати навчальний матеріал та 44% (14% у початковій, 30% у базовій та профільній школі) за допомогою батьків.

Чи може дитина самостійно опановувати навчальний матеріал? (батьки)

Майже половина батьків зазначили, що дитині, особливо у початковій школі, необхідна постійна допомога батьків, вчителів, репетиторів та предметних курсів поза закладом освіти, 34% (9% у початковій, 25% у базовій та профільній школі) зазначають потребу у репетиторах, але не можуть собі дозволити через високу вартість, 18% (7% у початковій, 11% у базовій та профільній школі) – користуються послугами репетиторів на постійній основі та коли погіршуються оцінки.

Враховуючи вік учнів/учениць, які брали участь в анкетуванні від 14 років, тільки 16% із них не бачать проблем у самостійному (без допомоги вчителя) опануванні навчальної програми (теми). Більше половини респондентів не зможуть самостійно розібратися з програмою і потребують консультацій, пояснень та вважають, що з вчителем навчатися цікавіше, 9% учнів не розуміють, як навчатися самостійно та не мають такого бажання.

Ранжування відповідей вчителів щодо визначення частки учнів/учениць, які здатні самостійно опанувати навчальний матеріал, підтверджують думки учнів і батьків, а саме: 44% вчителів визначили здатність самостійно опанувати навчальний матеріал до 50% учнів/учениць; 24% – до 20%; 19% – до 75%; 12% – до 10%; 2% – до 100% відповідно.

Яка частка учнів/учениць, на вашу думку, здатна самостійно опанувати навчальний матеріал? (педагоги)

Водночас переважна більшість учнів намагається завжди виконувати домашні завдання, 16% учнів виконують домашні завдання за бажанням або лише з тих предметів, які їм цікаві, чи потрібні для складання ЗНО (НМТ). Є такі учні, які взагалі не виконують домашні завдання.

Чи виконуєте ви домашні завдання? (учні)

81% вчителів підтверджують, що переважна більшість учнів/учениць виконують домашні завдання, 7% – вважають, що переважна меншість учнів/учениць виконують домашні завдання, 12% учителів не задають домашні завдання.

Чи виконують учні/учениці домашні завдання? (педагоги)

Половина батьків (23% у початковій, 27% у базовій та профільній школі) стверджують, що на виконання домашніх завдань діти витрачають в середньому 1-2 години й менше ніж 1 годину, 46% (8% у початковій, 38% у базовій та профільній школі) батьків зазначили, що діти витрачають на домашні завдання від 2 до 4 годин і більше часу та 4% – підтверджують, що домашні завдання не задають.

Скільки приблизно часу на день в середньому витрачає ваша дитина на виконання домашніх завдань? (батьки)

Отже, питання надолуження навчальних втрат є надзвичайно актуальним та потребує системного підходу. Найпоширеніша стратегія компенсації навчальних втрат у закладах освіти шляхом надання додаткових завдань для самостійного опрацювання організації самостійної роботи учнів – малоефективна та підходить здебільшого для учнів зі сформованим умінням вчитися.

Серед компенсаторних заходів у закладах освіти простежується ефективно використання навчального часу у синхронному режимі. Як зазначили експерти, під час спостереження на більшості (76%) навчальних занять учителі пов'язували навчальний матеріал уроку з попередніми темами з метою повторення, закріплення раніше вивченого або актуалізації опорних знань. Водночас 20% занять відбулися без прив'язки до попередніх тем, 4% – лише частково.

На 72% занять учителі не акцентують увагу учнів щодо академічної доброчесності та правил цифрового етикету під час використання матеріалів з інтернет-ресурсів, на 17% – не було потреби надавати учням відповідний коментар, лише на 11% відвіданих занять педагоги акцентують увагу учнів на дотриманні академічної доброчесності.

Результати спостереження свідчать, що переважна більшість педагогів мотивує учнів до вивчення навчального матеріалу та активної пізнавальної діяльності. Така мотивація прослідковувалася на 82% відвіданих занять, на 14% – відсутня, а на 4% – прослідковувалася лише частково. На 88% занять учителі фасилітують роботу учнів (ймовірно, експерти розглядали клас, як групу). Експерти зазначають, що особливо гостро проблема мотивації до навчальної діяльності прослідковується у старшій школі, коли учні займають позицію пасивних слухачів, а зусилля вчителя залучити учнів до діяльнісних форм роботи ігноруються. Також експерти вказують на відсутність групової роботи на заняттях, хоча онлайн-сервіс Zoom дає можливість організувати таку діяльність учням. Більшість часу на онлайн-заняттях займала фронтальна робота з класом.

Найчастіше під час навчальних занять учителі застосовують технології формування критичного мислення (37%), інтерактивні технології навчання (33%), технології проблемного навчання (28%), діяльнісний підхід (26%) та ігрові технології навчання (22%); рідше – технології диференційованого навчання (10%), інтерактивні комп'ютерні технології (4%), технології проєктного навчання (3%), STEM-технології (2%) та технологію перевернутого навчання (1%); у 13% занять вчителі використовують інші технології, у тому числі традиційні форми та методи навчання.

Використання інноваційних технологій учителями ускладнюються викладанням предметів за різними Державними стандартами освіти (початкової школи, 2018 рік, у редакції 2019 року; базової школи, 2020 рік, базової та повної загальної середньої освіти, 2011 рік) та різними методиками викладання відповідно. Так, серед педагогічних працівників 37% поєднують викладання за різними Державними стандартами, а саме: 6% викладають у початковій та базовій школі, 6% – у початковій, базовій, профільній школі, 0,2% – у початковій та профільній школі, 25% – базовій та профільній школі.

Отже, застосування інтерактивних технологій навчання об'єднує участь усіх здобувачів освіти у процесі пізнання та мотивує кожного учня/ученицю до виконання завдань, від яких залежить якість виконання поставлених перед групою завдань. Водночас низький рівень використання вчителями технології диференційованого навчання може бути пояснено тим, що в школах не визначені групи учнів із різним рівнем навчальних втрат для створення різнорівневих груп учнів у класі, або такі компенсаторні заходи залишились поза увагою педагогічної спільноти.

Втрати навчального часу можна компенсувати через гнучкий розклад занять, заохочення педагогів до використання нових технологій і методик навчання, застосування відповідних психологічних прийомів тощо, а також через організацію індивідуальних та групових консультацій та/або навчання під час канікул.

90% керівників закладів освіти вибірки зазначили, що для надолуження втрат навчального часу педагогічні працівники поєднують декілька способів, а саме:

- 89% – проводять індивідуальні та групові консультації;
- 66% – змінюють календарно-тематичний план (уцілювання, об'єднання тем);
- 57% – розміщують відеозапис занять на освітній платформі;
- 15% – збільшують час занять у синхронному режимі;
- 15% – збільшують обсяг матеріалу для самостійного опрацювання учнями;
- 11% – планують продовження освітнього процесу в червні;
- 4% – не зазначають втрати навчального часу.

Більшість керівників закладів освіти під час фокус-групового інтерв'ю вказали на виділення часу для консультування учнів/учениць щодня/майже щодня та декілька разів на тиждень, але їх графік також гнучкий та залежить від безпекової ситуації.

Керівники закладів освіти, в яких освітній процес відбувається у змішаному режимі, зазначають, що консультації та додаткові заняття проводяться очно і для дітей з особливими освітніми потребами, і тих, хто навчається за індивідуальною формою (педагогічним патронажем). Як приклад, на базі закладу освіти із вибірки, за допомогою благодійної організації створено освітній центр «Освічена ініціатива», в якій працюють три фасилітатори під час освітнього процесу, а у другій половині дня на базі освітнього центру надають консультації за затвердженим розкладом два вчителі, до яких можуть приєднуватися в режимі онлайн учні із закордонних шкіл.

З метою недопущення та надолуження освітніх втрат керівники вважають за потрібне: об'єднувати класи за паралелями для проведення групових занять, запровадити спарені уроки, створювати відеоконтент уроку, організувати на базі закладу освіти літню школу-онлайн; організувати літній табір денного перебування з консультаціями.

Майже всі вчителі під час фокус-групового інтерв'ю зазначили, що втрати навчального часу можна компенсувати через організацію індивідуальних та

групових консультацій. У закладах освіти, які працюють в очно-дистанційній (змішаній) формі, консультації та додаткові заняття проводяться за затвердженим графіком очно, в позаурочний час, із трансляцією, щоб учні із закордонних шкіл змогли доєднатися. Деякі заклади освіти мають окремий затверджений графік консультацій для дітей, які поєднують навчання за кордоном та в українській школі.

Також, учителі для надолуження освітніх втрат рекомендують учням для використання дистанційну школу Optima, Всеукраїнську школу онлайн; використовують запис власних відеопояснень до уроку; об'єднують та ущільнюють теми; залучають асистента вчителя до проведення консультацій; під час асинхронної частини заняття залишаються в онлайні для того, щоб діти могли поставити питання та отримати консультацію.

Такий підхід учителів до подолання освітніх втрат підтверджуються результатами анкетування:

74% вчителів зазначили, що для надолуження втрат навчального часу поєднують декілька способів;

75% – проводять індивідуальні та групові консультації;

55% – розміщують відеозапис занять на освітній платформі для самостійного опанування учнями;

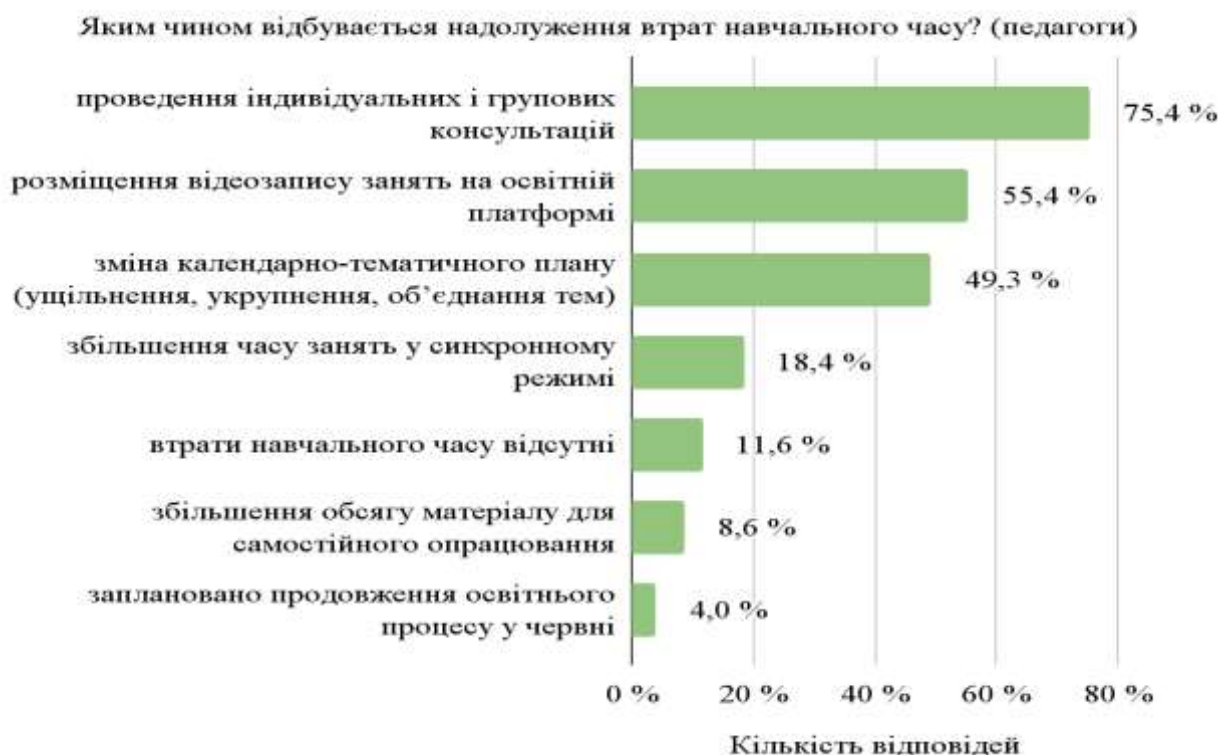
49% – змінюють календарно-тематичний план у частині ущільнення, укрупнення, об'єднання тем;

18% – збільшують час занять у синхронному режимі;

12% – вважають, що втрати навчального часу відсутні;

9% – збільшують обсяги матеріалу для самостійного опрацювання;

4% – планують продовження освітнього процесу у червні.

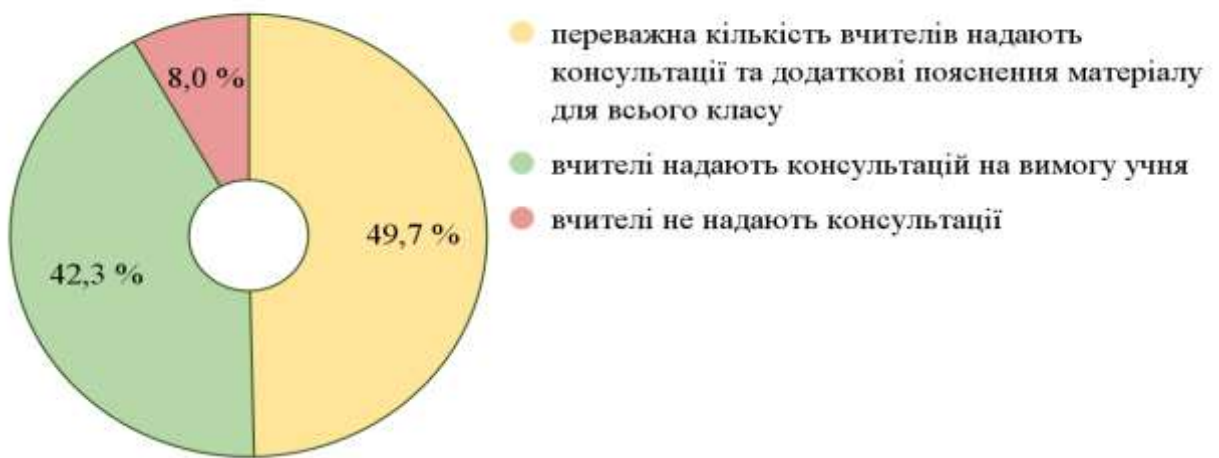

Результати спостереження за навчальними заняттями засвідчують, що у більшості закладів освіти передбачено проведення індивідуальних чи групових консультацій з певних предметів. Так, на 63% занять педагоги повідомляли учням про можливість таких консультацій за темою уроку в окремо визначений час, на 36% – не повідомляли, на 1% – учні виявляли бажання поспілкуватися з вчителем після уроку.

Майже половина батьків та третина учнів погоджуються з тим, що переважна більшість вчителів проводять консультації та надають додаткові пояснення матеріалу для всього класу, 42% – стверджують, що вчителі надають консультації на вимогу учня та 8% – не погоджуються з інформацією директорів та зазначають відсутність консультацій від вчителів.

Чи надають вчителі консультації з навчальних предметів? (батьки)

Яким чином вчителі компенсують втрачений час, якщо навчальні заняття не відбулися через повітряну тривогу, відсутність електрики тощо? (учні)

Кількість відповідей

Водночас огляд освітніх програм закладів освіти виявив низку проблемних питань, а саме: 75% керівників закладів освіти не внесли зміни до освітньої програми через призму освітніх втрат шляхом збільшення кількості годин на вивчення окремих предметів чи перерозподілу навчального навантаження; 50% – в освітній програмі не описали форми, методи та засоби дистанційного навчання, механізм моніторингу та контролю якості дистанційного навчання та інструментарію оцінювання різних категорій учнів, запланованих і організованих для досягнення визначених результатів навчання; не зазначили технології та інструментарій оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти на різних рівнях освіти; майже у всіх закладах освіти не зазначені форми здобуття освіти для тих учнів, які з будь-яких причин не можуть приєднатися до синхронного режиму навчання, та оцінювання їх результатів навчальної діяльності.

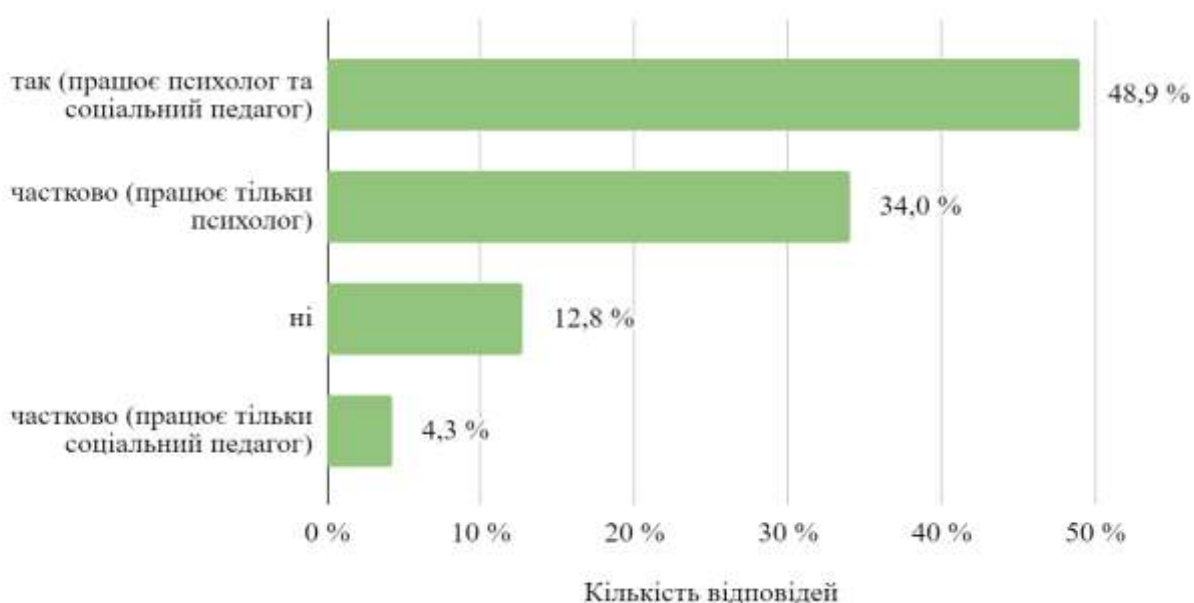
Отже, політика закладів освіти направлена на виявлення та подолання освітніх втрат (навчального часу та результатів навчальної діяльності). Запровадження на постійній основі діагностичного та формувального оцінювання допоможе своєчасно коригувати результати навчання, використовуючи гнучкість планування освітньої програми, яка передбачала б перерозподіл навчального часу між темами, або розробляючи власні навчальні програми, коригувала б зміст та результати навчання з урахуванням виявлених освітніх втрат.

4. Стан організації належного психологічного, соціально-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу, рівень забезпечення індивідуального підходу; рівень професійної компетентності педагогічних працівників з питань психосоціальної підтримки учнів

49% керівників ЗЗСО зазначили, що у закладі освіти функціонує психологічна служба у складі практичного психолога та соціального педагога, яка здійснює психоемоційну та психосоціальну підтримку учасників освітнього процесу, у 34% ЗЗСО працює лише практичний психолог, у 4% – соціальний педагог. У 13% ЗЗСО психологічна служба відсутня.

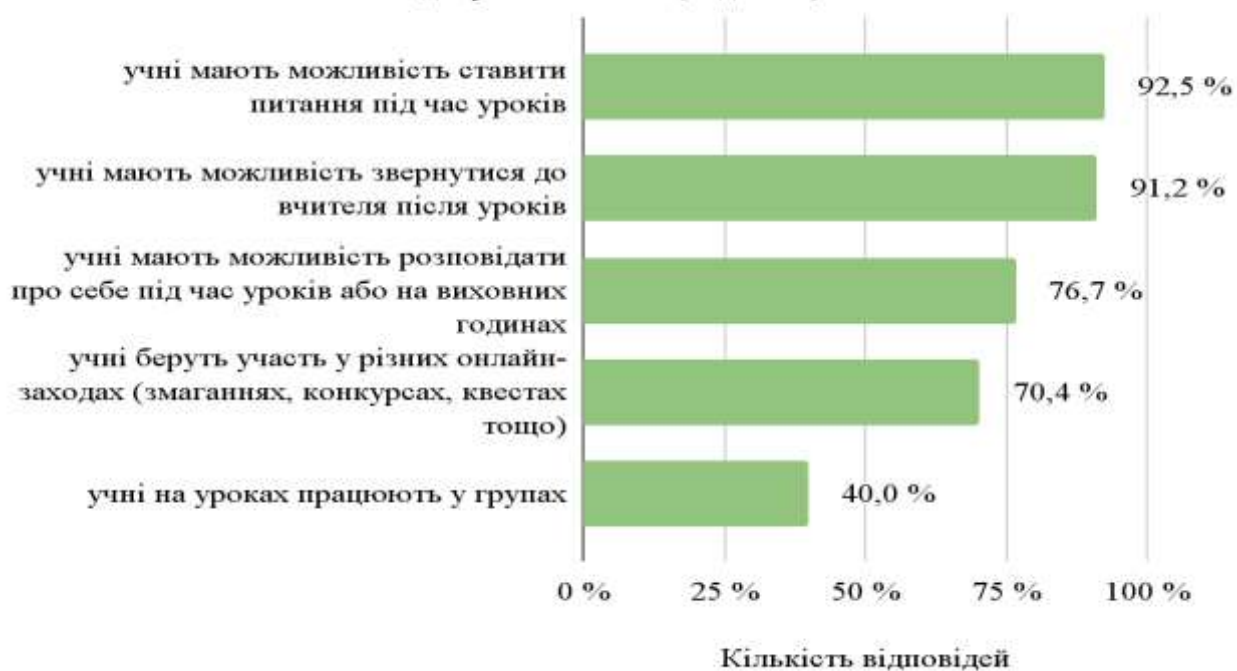
Водночас більшість керівників вважають, що психоемоційну та психосоціальну підтримку учнів у закладі освіти здійснюють, окрім психологічної служби, ще й адміністрація ЗЗСО та педагоги.

Чи функціонує у закладі освіти психологічна служба? (керівники)

Майже всі педагогічні працівники вважають, що проблеми дистанційної ізолюваності здобувачів освіти вирішуються через залучення учнів до освітнього процесу, а саме: 93% вчителів зазначили, що учні мають можливість ставити питання під час онлайн-занять; 91% – мають можливість звернутися до вчителя після уроків; 77% – мають можливість розповідати про себе під час уроків або на виховних годинах; 70% – беруть участь у різних онлайн-заходах (змаганнях, конкурсах, квестах тощо); 40% – на заняттях працюють у групах.

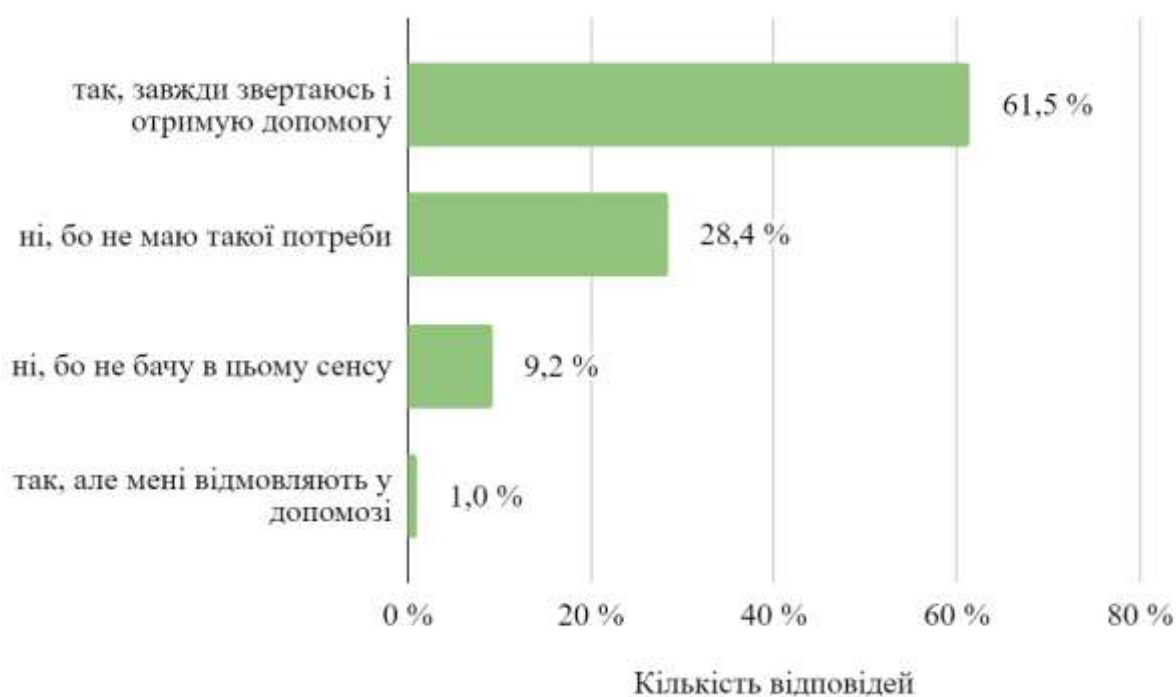
Як у вашому закладі освіти вирішуються проблеми дистанційної ізолюваності здобувачів освіти? (педагоги)

Спостерігачі відзначили, що майже на всіх заняттях (98%) педагоги створюють сприятливе психологічне середовище, що є показовим у підтримці довірливих стосунків з учнями та самих учнів, заохоченні їх до взаємодії та співпраці, мотивації до навчання, увазі до психологічного стану учнів під час тривоги або шумових стресів. У розкладах багатьох ЗЗСО є ранкові зустрічі, в тому числі у базовій та старшій школі, що сприяють активній взаємодії між учнями та допомагають налаштуватися на плідну роботу протягом навчального дня. Водночас експерти зауважили на необхідності більше розвивати у здобувачів освіти *soft skills* («гнучкі навички»), а саме: вміння спілкуватися, співпереживати, співпрацювати в команді й конструктивно взаємодіяти, креативно й критично мислити, керувати власними емоціями й бути стресостійкими.

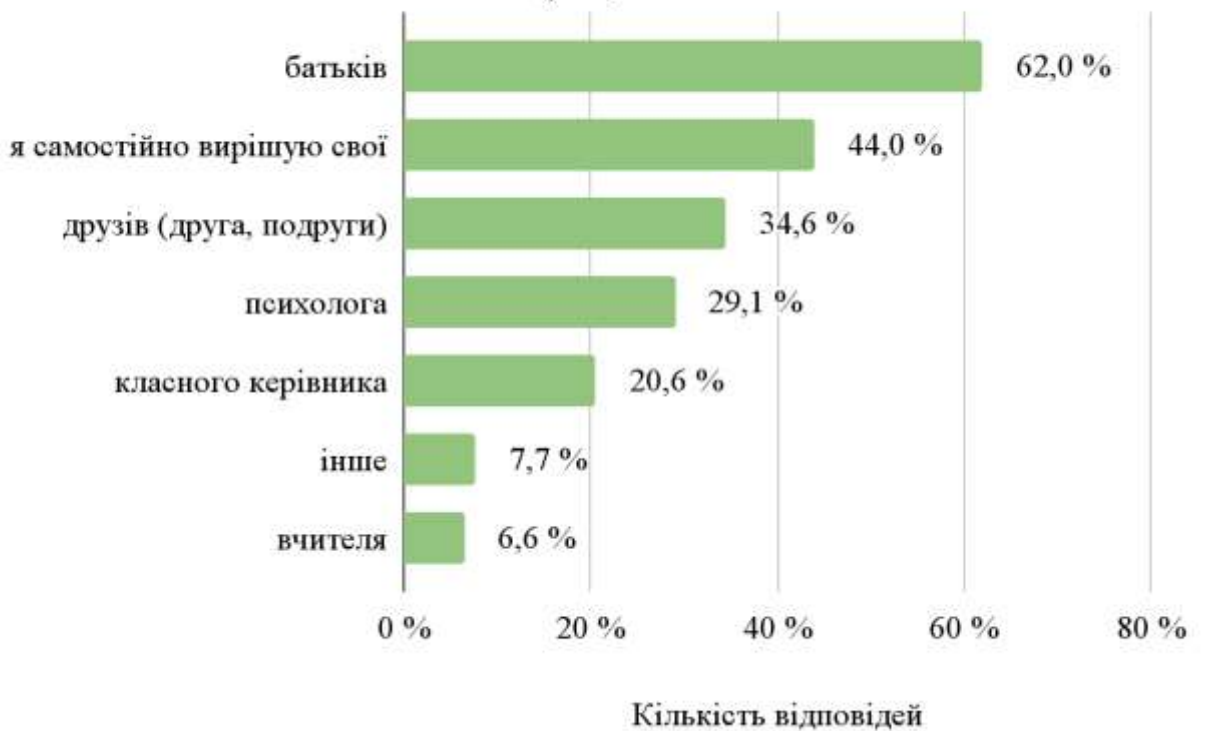
У разі виникнення проблем під час дистанційного навчання більше половини учнів/учениць завжди звертаються до вчителів/класного керівника за додатковою допомогою та отримують її. Більше третини учнів/учениць не мають потреби у допомозі або не бачать у цьому сенс, 1% учнів зазначили, що їм у допомозі відмовили.

Чи звертаєтесь ви до вчителів/класного керівника за додатковою допомогою у разі виникнення проблем під час дистанційного навчання? (учні)

44% здобувачів освіти самостійно розв'язують свої психологічні проблеми, 62% – звертаються за психологічною допомогою в першу чергу до батьків, 35% – до друзів (друга, подруги), 29% – психолога, 21% – класного керівника, 7% – до вчителя та 8% – вказали на інші рішення.

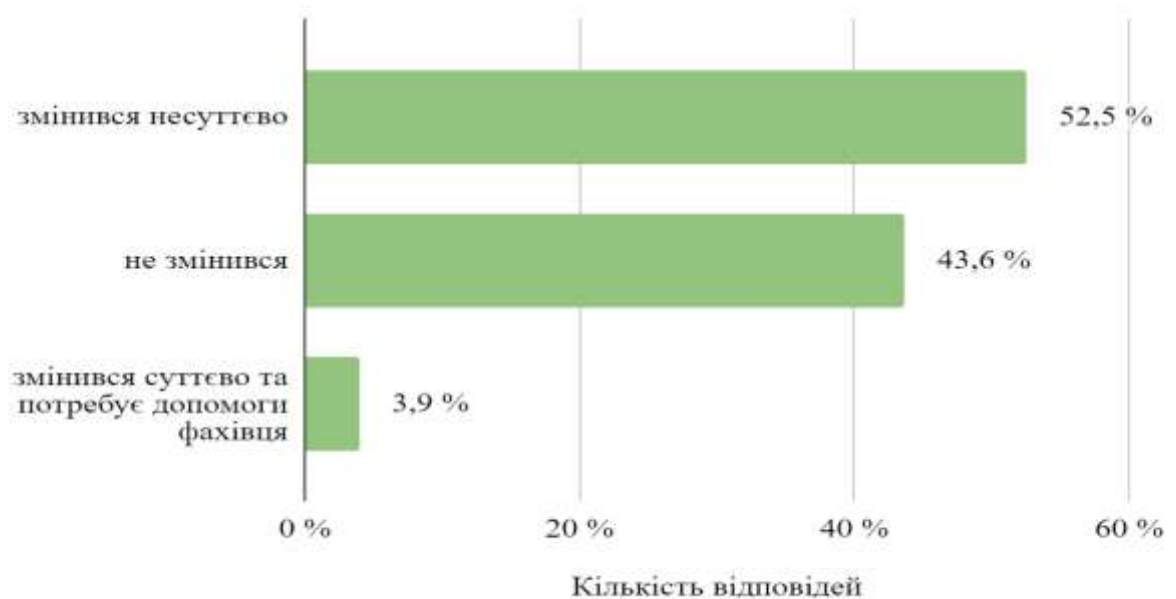
Позначте до кого б ви звернулися за психологічною допомогою в першу чергу
(учні)

Учителі, учасники фокус-групового інтерв'ю, зазначили, що за останній рік погіршився психологічний стан здобувачів освіти.

Водночас 44% батьків вважають, що стан психічного здоров'я дитини під час дистанційного навчання в період дії воєнного стану не змінився, більше половини батьків зазначають про несуттєві зміни здоров'я дитини та 4% батьків занепокоєні суттєвими змінами психічного здоров'я дітей та потребують допомоги фахівців.

Чи змінився стан психічного здоров'я вашої дитини під час дистанційного навчання в період дії воєнного стану? (батьки)

88% учнів/учениць зазначили, що не зверталися до шкільного психолога за психологічною допомогою, бо не було такої потреби та тому, що нікому не довіряють, 7% здобувачів освіти отримують психологічну допомогу поза закладом освіти.

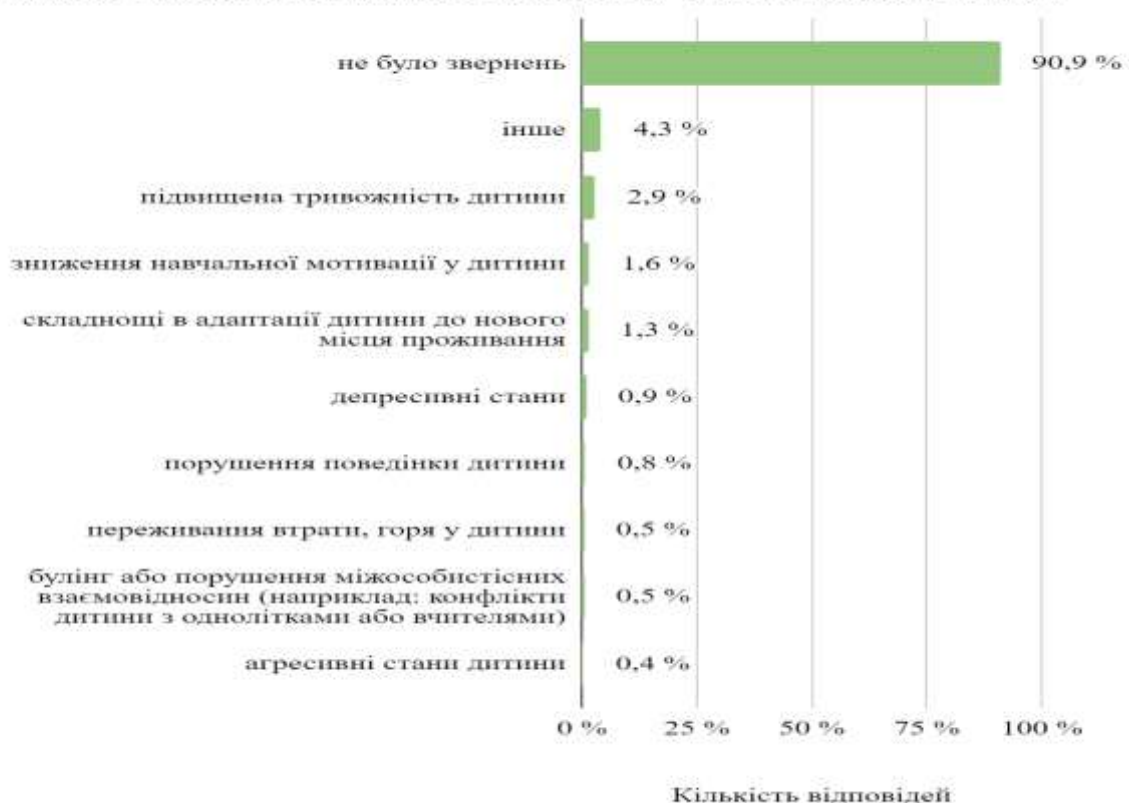

88% батьків підтверджують інформацію учнів/учениць щодо відсутності потреби у зверненні до шкільного психолога за психологічною допомогою; 4% батьків отримують психологічну допомогу у спеціалістів поза закладом освіти; 4% батьків не довіряють шкільному психологу та турбуються про конфіденційність.

Водночас 5% батьків неодноразово або кілька разів зверталися за психологічною допомогою. Найбільше звернень через проблеми, а саме: підвищена тривожність дитини (3%), зниження навчальної мотивації у дитини (2%), складнощі в адаптації дитини до нового місця проживання (1%), депресивні стани (1%), порушення поведінки дитини (1%), переживання втрати, горя у дитини (0,5%), булінг або порушення міжособистісних взаємовідносин (0,5%), агресивні стани дитини (0,4%), інші проблеми (5%).

Якщо були звернення до шкільного психолога, то через які проблеми? (батьки)

Зважаючи на 90% учнів/учениць, які не звертаються до шкільного психолога, причини звернення 10% учнів можна ранжувати таким чином:

4% – тривожний стан та панічні атаки, спричинені війною;

3% – проблеми в спілкуванні з учителями та інші проблеми;

2% – проблеми взаємовідносин у родині;

1% – булінг (кібербулінг).

Якщо зверталися до шкільного психолога, то з якими проблемами? (учні)

26% батьків зазначають, що закладом освіти проводяться заходи, що спрямовані на покращення психічного здоров'я для дітей і батьків, 16% – тільки

для дітей, 10% – стверджують, що у школах не проводяться подібні заходи або можуть проводитися лише за запитом батьків. Майже половина батьків не володіють інформацією про проведення заходів, що спрямовані на покращення психічного здоров'я.

Водночас майже всі батьки вважають, що володіють або частково володіють знаннями та навичками допомоги дитині у стресових ситуаціях. Лише 8% батьків не володіють відповідними знаннями та потребують допомоги.

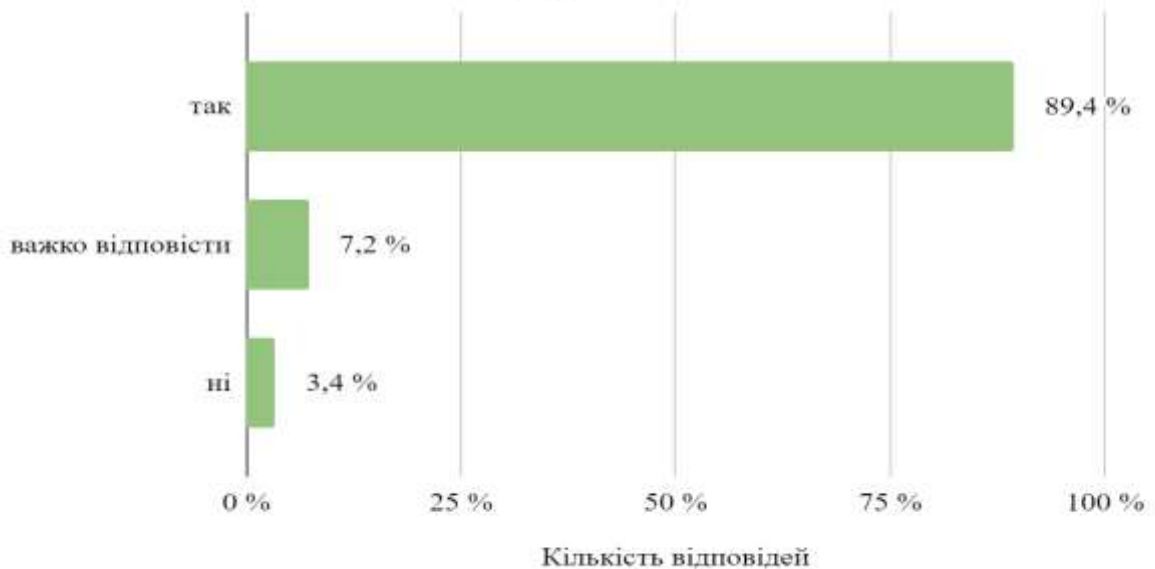

5. Потреби педагогів у набутті нових комунікаційних навичок для роботи в умовах дистанційного навчання, психологічній підтримці, залучення до прийняття рішень та розроблення стратегій роботи закладів освіти в умовах війни

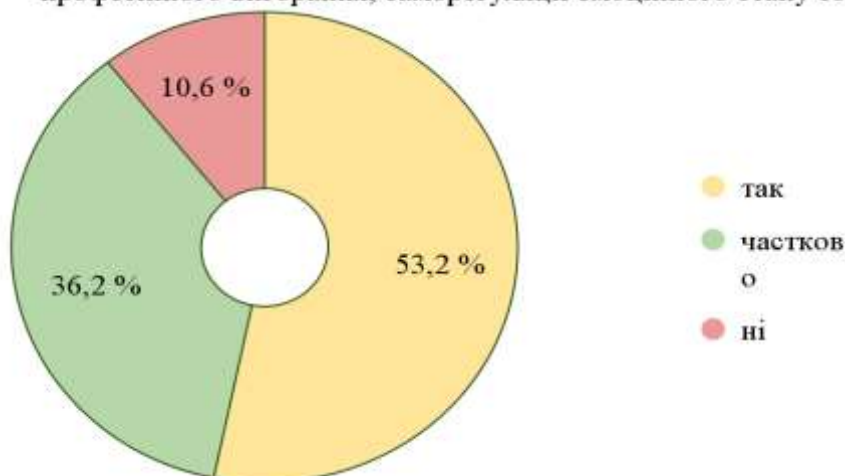
89% педагогів вважають, що психічне здоров'я впливає на ефективність навчання учнів.

На вашу думку, чи впливає психічне здоров'я вчителя на ефективність навчання учнів?
(педагоги)

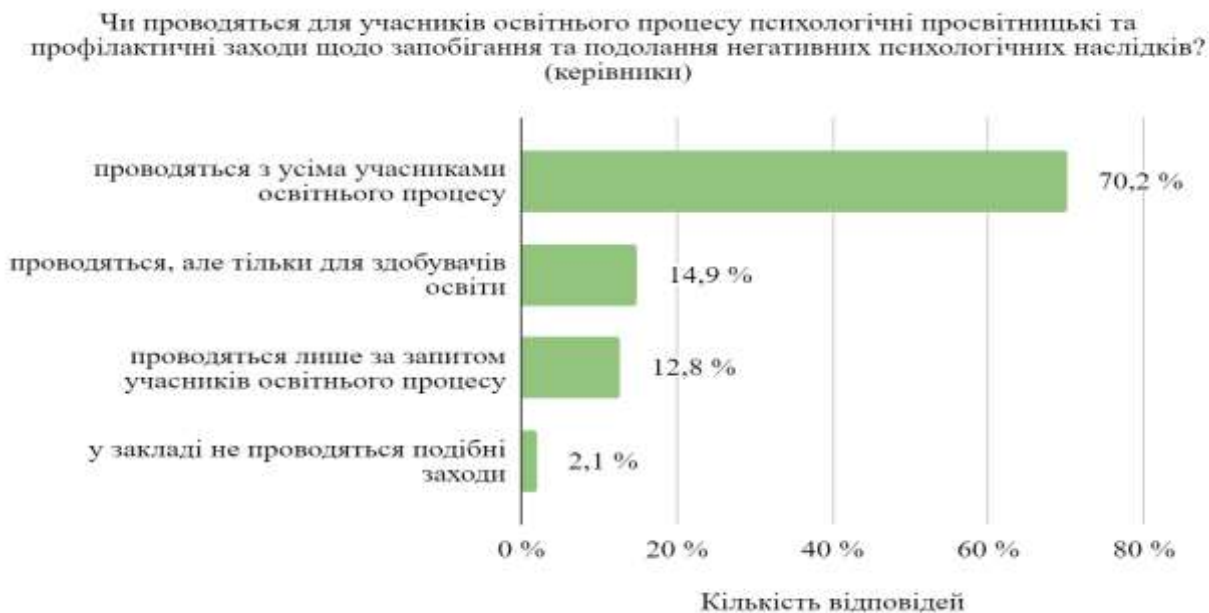

Більше половини керівників закладів освіти зазначають, що у ЗЗСО організована системна робота щодо надання психосоціальної підтримки та психологічної допомоги педагогічним працівникам (психологічні консультації, групи взаємодопомоги, балінтовські групи, тренінги з подолання професійного вигорання, саморегуляції емоційного стану тощо), 36% – частково, 11% – не проводять відповідної роботи серед педагогічних колективів.

Чи організована у закладі освіти системна робота щодо надання психосоціальної підтримки та психологічної допомоги педагогічним працівникам (психологічні консультації, групи взаємодопомоги, балінтовські групи, тренінги з подолання професійного вигорання, саморегуляції емоційного стану тощо)? (керівники)

70% керівників ЗЗСО стверджують, що в закладі освіти проводяться психологічні просвітницькі та профілактичні заходи щодо запобігання та подолання негативних психологічних наслідків з усіма учасниками освітнього процесу, 15% – проводяться, але тільки для здобувачів освіти, 13% – проводяться лише за запитом учасників освітнього процесу, 2% – не проводять відповідні заходи.

Більше половини вчителів зазначили, що володіють методиками психологічної підтримки учнів, постійно використовують різноманітні методи/техніки (дихальні вправи, медитація, техніки релаксації, фізичні вправи, ігрові вправи) під час уроків. Половина вчителів володіють спеціальними методами/техніками надання першої психологічної допомоги учням та використовують їх за потреби. Разом з тим, 15% учителів не впевнені у власних можливостях щодо психологічної допомоги, 1% – нічого не використовують та не володіють методами психологічної підтримки.

Під час фокус-групового інтерв'ю вчителі початкових класів зазначили, що для покращення емоційного стану впроваджують психологічні хвилинки, вправи на релаксацію, які допомагають учням впоратися зі стресом та його наслідками, емоційно налаштуватися на урок, відновити відчуття безпеки. Вчителі базової та старшої школи акцентували, що проводять різноманітні виховні заходи, залучають психологічну службу, проводять анкетування щодо психоемоційного стану учнів. Заклади освіти, у яких освітній процес в очно-дистанційній формі, використовують після уроків кімнату психологічного розвантаження та відпочинку, співпрацюють із різними благодійними організаціями, залучають психологів, волонтерів Червоного Хреста України.

На питання, яким чином у вашому закладі освіти здійснюється навчання педагогів щодо надання психологічної та психосоціальної підтримки здобувачам освіти, майже половина педагогів зазначають, що усі або частина педагогічних працівників пройшли психологічні тренінги; 21% – усі або частина педагогів ознайомлені з методиками надання психоемоційної підтримки; 17% – психолог закладу освіти пройшов навчання за спеціалізованими програмами тренінгів для практикуючих психологів та надає допомогу усім учасникам освітнього процесу; 13% – усі (або частина) педагогічних працівників обмінюються досвідом із колегами щодо надання психологічної допомоги учасникам освітнього процесу; 3% – у закладі освіти працює педагог-тренер щодо надання психологічної допомоги всім учасникам освітнього процесу.

За останні два роки 88% педагогів пройшли підвищення кваліфікації (навчальні курси, тренінги, вебінари, майстер-класи тощо) з питань збереження психічного здоров'я, надання психосоціальної підтримки та самопомоги у

стресових ситуаціях, 12% – не проходили та не вважають за потрібне навчатися, тому що для цього є відповідні фахівці.

Чи проходили ви за останні два роки підвищення кваліфікації (навчальні курси, тренінги, вебінари, майстер-класи тощо) з питань збереження психічного здоров'я, надання психосоціальної підтримки та самодопомоги у стресових ситуаціях? (педагоги)

Необхідно зауважити, що відповідно до статті 51 Закону України «Про повну загальну середню освіту» не менше 10% загальної кількості годин підвищення кваліфікації педагогічних працівників обов'язково повинні бути спрямовані на вдосконалення знань, умінь і практичних навичок у частині надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу.

Відповіді керівників і педагогічних працівників під час фокус-групового інтерв'ю об'єднують думки щодо забезпечення функціонування зрозумілої та дієвої системи комунікації, методичної та психоемоційної підтримки для кожного вчителя. Учасники інтерв'ю зазначають, що у 2023 році педагогічні працівники взяли участь у тематичних курсах підвищення кваліфікації в КЗ «ЗОППО» ЗОР та комунікаційних заходах, організованих центрами професійного розвитку педагогічних працівників. Разом з тим, відсутність приміщень для комунікації з учнями та вчителями, які знаходяться віддалено, поза межами тимчасово окупованих територій, зруйнованих, пошкоджених закладів освіти ускладнює надання психологічної та психосоціальної підтримки здобувачам освіти та педагогічним працівникам.

Водночас керівники закладів освіти пропонують збільшити кількість психологічних тренінгів для емоційного відновлення вчителів (у тому числі й для педагогів тих закладів освіти, які залишилися на тимчасово окупованій території. Варто зауважити, що психологічної допомоги та підтримки потребують не лише учні, а й педагоги).

Майже всі директори вважають, що вчителі мають бути забезпечені навчальними та методичними матеріалами з питань психологічної та психосоціальної підтримки, у кожному закладі освіти необхідно введення додаткової посади практичного психолога у фокусі роботи якого, поряд із учнем,

має з'явитися вчитель. Шкільним психологам потрібна відповідна підтримка та нові інструменти й методики, які дадуть змогу якісно працювати з усіма учасниками освітнього процесу, а також розв'язувати проблеми, з якими вони раніше не стикалися, – працювати з травмами війни. Вони також повинні мати доступ до відповідного навчання, підвищення кваліфікації та належне технічне забезпечення.

Керівники закладів освіти також визначають необхідність допомоги у розробці нетипових освітніх програм та методичного комплексу до них з урахуванням пропозицій щодо перерозподілу навчального часу для формування компетентностей для різних категорій учасників освітнього процесу.

Вчителі потребують більше рішень, які надали б змогу учням ефективніше організувати самостійне навчання та суттєво допомогти батькам, які мають бажання додатково займатися зі своїми дітьми.

ВИСНОВКИ

Здійснений аналіз результатів моніторингового дослідження умов діяльності закладів освіти під час воєнного стану та організації освітнього процесу для різних категорій здобувачів освіти виявив низку проблемних питань, а саме:

1. Враховуючи складну безпекову ситуацію на території Запорізької області та тимчасову окупацію частини території, 60% ЗЗСО здійснюють освітній процес за межами офіційної будівлі закладу освіти, з них: 45% – знаходяться на тимчасово окупованій території та переміщені на підконтрольну Україні територію, 15% – у зв'язку із пошкодженням будівлі закладу освіти. 45% ЗЗСО не можуть здійснювати освітній процес на території закладу освіти у зв'язку з тим, що знаходяться на тимчасово окупованій території та переміщені на підконтрольну Україні територію, 36% – у зв'язку із безпекою ситуацією, 13% – у зв'язку із пошкодженням будівлі закладу освіти.

2. У 72% закладів освіти Запорізької області відсутні найпростіші укриття та фортифікаційні споруди.

3. 42% педагогів постійно перебувають на підконтрольній Україні території Запорізької області, 25% – як внутрішньо переміщені особи в межах області, 23% – в інших областях України, 7% – за кордоном; 9% керівників закладів освіти, переміщених з тимчасово окупованої території, не мають постійного закріпленого місця для здійснення управлінської діяльності закладу освіти, колективи працюють віддалено.

4. На підконтрольній Україні території Запорізької області знаходиться 53% здобувачів освіти, серед яких 16% – внутрішньо переміщені особи в межах області, за кордоном перебуває 18% учнів та 9% – в інших областях України. 16% учнів навчаються одночасно в закладі освіти країни перебування та дистанційно в українській школі, 2% – за індивідуальною формою (1,7% – сімейна, 0,4% – екстернат, 0,1% – педагогічний патронаж). Всього 2% учнів серед тих, які одночасно навчаються в закладі освіти країни перебування та в українській школі, вивчають лише предмети українознавчого компонента без зміни освітньої програми, яка передбачає вивчення предметів українознавчого

компонента для дітей, які перебувають за кордоном і навчаються в місцевих закладах освіти.

5. Навчання здобувачів освіти, які отримують освіту в закладах країни перебування та України не вирішено: 17% учнів, які перебувають за кордоном, продовжують навчання у своїх школах дистанційно, більшість самотійно, тільки для 2% учнів, які навчаються одночасно в школі країни перебування та у своїй школі, організовано індивідуальне навчання.

6. Збільшується кількість учнів, які залишають навчання в українських школах на користь закладів освіти за місцем перебування. Контингент учнів зменшується.

7. Перебування учнів на тимчасово окупованих територіях Запорізької області унеможлиблює навчання у синхронному режимі з однолітками. У 23% закладів освіти частка учнів, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях, складає від 60% до 90%.

8. Зважаючи на освітні втрати дітей, які знаходяться на тимчасово окупованій території під час війни, їх навчальні розриви можна виміряти роками окупації, компенсація яких потребує нормативного врегулювання.

9. Онлайн-заняття у 15% ЗЗСО не проводяться під час сигналу «Повітряна тривога», 30% ЗЗСО онлайн-заняття проводять за розкладом, вчителі дозволяють дітям самотійно відключатися під час сигналу «Повітряна тривога», 2% – заняття проводять незалежно від ситуації. Більше як половина закладів освіти переривають освітній процес, надають інструкції про необхідність переходу у безпечне місце та мають можливість продовжувати заняття з безпечних місць.

10. У 34% закладів освіти усі педагогічні працівники використовують робочі ПК на умовах відповідального зберігання, в 43% – більша частина педагогів частково використовують робочі ПК, в інших – менша частина. З огляду на те, що вчителі використовують особисті ПК та мережу Інтернет, постає питання технічного обслуговування ПК, які використовуються в освітньому процесі та визначення відповідальності за технічну якість проведення онлайн-занять.

11. Використання деякими педагогами програмного забезпечення, електронних освітніх ресурсів та онлайн-сервісів російською мовою без перекладу на українську мову.

12. Потребує постійної підтримки та розвитку цифрова компетентність вчителів, використання педагогами у повсякденній практиці інноваційних технологій навчання тощо.

13. Асинхронний режим дистанційного навчання учителі пояснюють як самотійне опанування учнями навчального матеріалу та виконання навчальних вправ, частково для проведення консультації щодо виконання завдання. Під час дослідження більшість непроведених з різних причин занять протягом навчального дня були переведені в асинхронний режим.

14. Питання поєднання синхронного і асинхронного режиму дистанційного навчання потребує додаткового вивчення та роз'яснення з метою покращення ефективності організації освітньої діяльності здобувачів освіти, в тому числі з метою недопущення втрат навчального часу.

15. Питання організації освітнього процесу у змішаному режимі потребують додаткових роз'яснень щодо застосування цієї технології. Помилково називати змішаним режимом навчання, коли учні 1-4 класів навчаються очно, а 5-11 класів – дистанційно.

16. Недостатній рівень доступу до публічної інформації та документів закладів освіти на своїх вебсайтах (у разі їх відсутності – на вебсайтах своїх засновників) згідно з вимогами частини другої статті 30 Закону України «Про освіту», зокрема з питань режиму організації освітнього процесу, форм здобуття загальної середньої освіти в закладах, графіків, алгоритмів, рішень та іншої інформації, що оприлюднюється за рішенням закладу освіти та регламентує управлінські дії впровадження різних форм організації освітнього процесу.

Здійснений аналіз результатів вивчення здобутків та управлінської моделі закладів освіти у подоланні освітніх втрат в умовах дистанційного навчання виявив низку проблемних питань, а саме:

1. Зважаючи на відсоток учнів/учениць, які перебувають на тимчасово окупованих територіях Запорізької області та не мають можливостей дистанційно навчатися в українських школах, ще майже 13% здобувачів освіти не мають можливості навчатися онлайн разом із класом у синхронному режимі, навчаються із затримкою у часі, самостійно опрацьовують матеріал.

2. Більшість учнів відвідують онлайн-заняття, виконують всі завдання асинхронно, 15% – онлайн-заняття відвідують за бажанням, синхронні та асинхронні завдання виконують вибірково. Третина здобувачів освіти звертаються за додатковою підтримкою у навчанні (репетитор, консультації в школі, батьки), менше третини – планують час для самостійного навчання за індивідуальною програмою, 11% – вивчають тільки предмети для ЗНО (НМТ).

3. Низький рівень фактично присутніх учнів/учениць на синхронних заняттях від загальної кількості учнів у класі, особливо в 10-11 класах. Так, на 5% занять були присутніми 1 учень, на 7% – 2 учні, на 8% – 3 учні, на 5% – 4 та 1 учень, на 9% – 5 учнів, 1% занять не були проведені через відсутність учнів на уроці. Низька відвідуваність є цілком виправданою у тих закладах, що були переміщені з тимчасово окупованих територій. Однак, спостерігачі відзначають низький рівень відвідування навчальних занять і в закладах, які знаходяться на підконтрольній Україні територіях.

4. У 30% учнів/учениць знизилось бажання вчитися, а у третини – частково, 15% – не змогли оцінити своє бажання вчитися, 21% учнів навчаються з бажанням. Більше ніж половина учнів та батьків не відчувають змін у рівні навчальних досягнень під час дистанційної форми навчання та не можуть оцінити або не мають з чим порівнювати рівень успішності у навчанні. Серед них і ті респонденти, які вважають, що рівень навчальних досягнень не змінився. Водночас 22% учнів та 29% батьків вважають, що рівень навчальних досягнень став нижчим. Зокрема учні зазначають, що гірші результати навчання стали з предметів алгебра/геометрія – 25%, хімія – 18%, фізика – 14%, іноземна мова – 13%, українська мова/література – 11%, з усіх предметів – 12%. Погіршення результатів навчання з усіх предметів зазначають і 20% батьків.

5. 20% (4% у початковій, 16% у базовій та профільній школі) батьків не мають змоги контролювати навчання через зайнятість, 22% (3% у початковій, 19% у базовій та профільній школі) вважають, що дитина не потребує контролю.

6. Обмежений доступ дітей до якісної освіти, чинники воєнного часу істотно погіршують ситуацію в освіті та впливають на результати навчання (якість освіти) більше ніж у половини здобувачів освіти.

7. Результати навчання учнів погіршилися у математичній та мовно-літературній галузях. Учителі із закладів освіти, які працюють в очно-дистанційній (змішаній) формі, зазначають, що рівень знань та оцінок учнів, під час виконання контрольних видів робіт під час очного навчання та дистанційного значно різняться, що пов'язано з академічною недоброчесністю.

8. Поширеною моделлю компенсації втрат навчального часу в закладах освіти залишається самостійне опанування навчального матеріалу учнями/ученицями, що є малоефективною та підходить здебільшого для учнів зі сформованим вмінням вчитися.

9. Більше половини учнів не можуть самостійно розібратися з програмою і потребують консультацій, пояснень та вважають, що з вчителем навчатися цікавіше, 9% учнів не розуміють, як навчатися самостійно та не мають такого бажання.

10. У закладах освіти не визначені групи учнів з різним рівнем навчальних прогалин для створення різнорівневих груп учнів у класі, поза увагою педагогічної спільноти залишилися технології диференційованого навчання.

11. 75% керівників закладів освіти не внесли зміни до освітньої програми через призму освітніх втрат шляхом збільшення кількості годин на вивчення окремих предметів чи перерозподілу навчального навантаження; 50% ЗЗСО в освітній програмі не описали форми, методи і засоби дистанційного навчання, механізм моніторингу та контролю якості дистанційного навчання та інструментарію оцінювання різних категорій учнів, запланованих і організованих для досягнення визначених результатів навчання; не зазначили технології та інструментарій оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти на різних рівнях освіти; майже у всіх закладах освіти не зазначені форми здобуття освіти для тих здобувачів освіти, які з будь-яких причин не можуть приєднатися до синхронного режиму навчання, та оцінювання їх результатів навчальної діяльності.

Здійснений аналіз результатів моніторингового дослідження засвідчив про наявність таких проблемних аспектів у питанні організації психологічного, соціально-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу, а саме:

1. Функціонування психологічної служби закладів освіти, зважаючи на її кадровий потенціал (наявність практичного психолога та соціального педагога), забезпечено лише у половині шкіл; у 38% ЗЗСО воно є обмеженим; у 13% – повністю відсутнім, що вимагає здійснення відповідних управлінських заходів із кадрового забезпечення закладів освіти кваліфікованими фахівцями, які за своїм прямим функціональним призначенням здійснюють психосоціальну підтримку

учасників освітнього процесу. Це, у свою чергу, відповідає пріоритету діяльності керівників обласних, районних, міських департаментів (управлінь, відділів) освіти і науки, закладів освіти у 2023/2024 навчальному році (лист Міністерства освіти і науки України від 21.08.2023 №1/12492-23 «Про пріоритетні напрями роботи психологічної служби у системі освіти у 2023/2024 навчальному році») щодо вжиття заходів для стовідсоткового забезпечення закладів освіти, навчально-методичних центрів/кабінетів/лабораторій психологічної служби методистами, практичними психологами, соціальними педагогами відповідно до нормативної потреби.

2. Існує розбіжність між об'єктивними психологічними (травмувальними за своєю природою) викликами для всіх учасників освітнього процесу, пов'язаними з реаліями воєнного стану в Україні, та потребою у переважній більшості учнів/учениць звернутись за психологічною допомогою до шкільного психолога. Це може свідчити про недостатність спрямування діяльності шкільних психологів на реалізацію принципів її доступності, інтервенції, відкритості, гнучкості, конфіденційності, а також синхронних онлайн-форм взаємодії з учнями/ученицями (у тому числі години психолога, факультативні курси та ін.) та їх батьками, що дають змогу персоналізувати таку взаємодію, подолати відповідні психологічні бар'єри, реалізувати внутрішній запит особистості на отримання професійної психологічної допомоги.

3. Існує розбіжність між природою психологічного реагування особистості в надзвичайних умовах життя (пандемія, дистанційне навчання, війна), що передбачає суттєві зміни її фізіологічного, психічного, психологічного і соціального реагування, та твердженнями батьків про відсутність змін у стані психічного здоров'я дитини (44% батьків) і наявності несуттєвих змін (більше половини). Це може свідчити як про недостатню обізнаність батьків з питань психології травмувальних ситуацій, недостатню усвідомленість ними ознак змін психічного здоров'я дітей, так і про їх недостатню спостережливість у цьому контексті. Що, у свою чергу, зумовлює необхідність коригування завдань, форм і методів просвітницької та профілактичної діяльності психологічної служби закладів освіти з батьками учнів/учениць. Це підтверджують і дані щодо недостатньої обізнаності батьківської спільноти у питаннях проведення в закладах освіти заходів, спрямованих на покращення психічного здоров'я.

Здійснений аналіз результатів моніторингового дослідження у питанні потреб педагогів у набутті нових комунікаційних навичок для роботи в умовах дистанційного навчання, психологічній підтримці, залучення до прийняття рішень та розроблення стратегій роботи закладів освіти в умовах війни, засвідчив про:

1. Недостатність організованої системної роботи у закладах освіти щодо надання психосоціальної підтримки та психологічної допомоги саме педагогам (за оцінкою 47% керівників закладів освіти така системна робота відсутня попри гостру потребу в ній, аж до введення окремої додаткової посади практичного психолога).

2. Недостатність усвідомлення педагогами закладів освіти чинників ефективності навчальної діяльності учнів/учениць (як і власне чинників педагогічної діяльності фахівців), головним з яких є стан їх психічного здоров'я. Це потребує певного коригування змісту, форм і методів просвітницької роботи психологічної служби закладів освіти.

3. Наявність неузгодженості складових професійної підтримки педагогів (методична та психосоціальна) у сфері діяльності центрів професійного розвитку педагогічних працівників, що потребує знаходження оптимального балансу між ними.

4. Частина (12%) вчителів не проходили обов'язкові навчальні курси підвищення кваліфікації, які спрямовані на вдосконалення знань, умінь і практичних навичок у частині надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу, що є порушенням статті 51 Закону України «Про повну загальну середню освіту».

6. Рекомендації за результатами моніторингового дослідження

1. На якість організації дистанційного навчання у закладах освіти Запорізької області негативно впливають наслідки війни та різні умови організації освітнього процесу в регіоні. Підтримки місцевої влади потребують переміщені ЗЗСО з тимчасово окупованих територій та зони активних бойових дій на підконтрольну Україні територію. Забезпечення спроможності, збереження таких закладів освіти для довготривалого ефективного дистанційного навчання потребують від влади виважених кроків інтеграції (закріплення) з іншими закладами освіти на підконтрольній Україні території, залишаючи право власності територіальних громад за ними.

2. Втрати учнівського контингенту – наймасштабніші серед освітніх втрат внаслідок війни. Збільшується кількість учнів, які залишають навчання в школах Запорізької області, на користь закладів освіти за місцем переміщення, у тому числі за кордоном, та діти, які залишились на тимчасово окупованих територіях – основна група ризику освітніх втрат. Створення стабільних умов здобуття української освіти для 20% учнів, які перебувають за кордоном, продовжують навчання у своїх школах дистанційно – один із важелів збереження контингенту учнів. Підтримка індивідуальної освітньої траєкторії кожного здобувача освіти, розробка якісного навчального електронного контенту дистанційного навчання, навчальних програм та матеріалів до них, достатніх для вивчення конкретної навчальної теми/розділу та/або навчального предмета/інтегрованого курсу – відкривають можливості для різних категорій учасників освітнього процесу та дають змогу учням ефективніше організувати самостійне навчання, враховуючи досягнення за освітніми програмами закордонних закладів освіти.

3. Щоб відновити якісне й ефективне навчання, учні мають повернутися до очної форми навчання в тих закладах освіти, які розташовані на відносно безпечних територіях та мають належним чином облаштовані укриття. Заклади освіти мають розробити та оприлюднити різні моделі поєднання форм здобуття

освіти, використовуючи облаштовані укриття безпосередньо для організації очного навчання.

4. З метою пришвидшення процесу повернення дітей до очної форми навчання у школі та вибору форм здобуття освіти учнями необхідно проведення якісної, добре спланованої комунікаційної кампанії серед учнів, їхніх батьків, учителів, керівників і засновників закладів освіти.

5. Запровадження на постійній основі діагностичного та формувального оцінювання допоможе своєчасно коригувати результати навчання, адаптувати календарно-тематичне планування й методики навчання під потреби учнів. Використання можливостей гнучкості планування освітньої програми, в частині перерозподілу навчального часу між темами, дозволить своєчасно коригувати зміст та результати навчання з урахуванням виявлених освітніх втрат.

6. Компенсаторні заходи з подолання освітніх втрат потребують системного підходу та мають бути спрямовані на компенсацію негативного впливу втрат навчального часу, зниження мотивації, психоемоційного стану учасників освітнього процесу, перевантаження учнів, «професійного вигорання» педагогів.

7. З метою уніфікації підходів до організації дистанційної форми навчання необхідно узгодити на регіональному рівні питання асинхронного режиму дистанційного навчання. За результатами моніторингового дослідження для закладів освіти фахівцями КЗ «ЗОППО» ЗОР розроблено «Методичні рекомендації щодо організації асинхронного режиму дистанційного навчання в закладах освіти».

8. Питання організації освітнього процесу для різних категорій здобувачів освіти залишається актуальним і потребує від керівників закладів освіти здійснення системного контролю за виконанням освітніх програм та аналізу стану організації дистанційного навчання, створення безпечних умов навчання.

9. Потрібно забезпечити функціонування зрозумілої й дієвої системи комунікації для кожного вчителя. Узгодити складові професійної підтримки педагогів (методичної та психосоціальної) у сфері діяльності центрів професійного розвитку педагогічних працівників, що потребує знаходження оптимального балансу між ними.

10. Здійснення відповідних управлінських заходів із кадрового забезпечення закладів освіти кваліфікованими фахівцями, які за своїм прямим функціональним призначенням здійснюють психосоціальну підтримку учасникам освітнього процесу, дозволить організувати системну роботу у закладах освіти щодо надання психосоціальної підтримки та психологічної допомоги учасникам освітнього процесу.

11. Головними чинниками ефективності навчальної діяльності учнів, учениць (як і власне чинників педагогічної діяльності фахівців) є стан їх психічного здоров'я. Зовнішні стреси, психологічне реагування особистості в надзвичайних умовах життя необхідно компенсувати атмосферою психологічного комфорту в освітній і професійній діяльності учасників освітнього процесу. Гуманістична спрямованість контрольної-оцінювальної діяльності, забезпечення атмосфери взаємоповаги, створення ситуації успіху, заохочення та розвиток ініціативи, використання технологій толерантного

спілкування – необхідні принципи професійної діяльності педагогічних працівників, керівників закладів освіти та управлінь освіти.

12. Потреби педагогів у набутті нових комунікаційних навичок для роботи в умовах поєднання дистанційного навчання із очною формою (змішаний режим), психологічній підтримці, залучення до прийняття рішень та розроблення стратегій роботи закладів в умовах війни потребує певного коригування змісту, форм і методів просвітницької роботи психологічної служби закладів освіти.

13. Спрямування діяльності закладів освіти на реалізацію принципів доступності, інтервенції, відкритості, гнучкості, конфіденційності, а також синхронних онлайн-форм взаємодії шкільних психологів з учнями/ученицями (у тому числі години психолога, факультативні курси та ін.) та їх батьками дадуть змогу персоналізувати таку взаємодію, подолати відповідні психологічні бар'єри, реалізувати внутрішній запит особистості на отримання професійної психологічної допомоги. Потребує коригування завдань, форм і методів просвітницької та профілактичної діяльності психологічної служби закладів освіти з батьками учнів/учениць. Це підтверджують і дані щодо недостатньої обізнаності батьківської спільноти у питаннях проведення в закладах освіти заходів, спрямованих на покращення психічного здоров'я.